

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Історичний факультет

Кафедра історії стародавнього світу і середніх віків

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи бакалавра

на тему: «Гвельфи і гібеліни у Флоренції 1080-1304 рр.»

Виконав: студент IV курсу денної форми навчання

напряму підготовки (спеціальності)

032 «історія та археологія»

Зінов'єв А.О.

Керівник: д.і.н., проф.

Сорочан С.Б.

Рецензент: к.і.н., доц.

Домановський А.М.

Харків – 2021

Зміст

1. Вступ	3
2. Розділ 1: Зародження партій гвельфів і гібелінів у Флоренції в 1215 р.....	15
3. Розділ 2: Бойові дії між гвельфами і гібелінами у Флоренції в XIII ст.....	26
4. Розділ 3: Доля гвельфів після перемоги і соціально політичні конфлікти у Флоренції другої половини XIII століття.....	41
5. Розділ 4: Рушійна сила гвельфів у Флоренції, або чому більша частина флорентійців підтримувала Папу Римського	52
6. Висновки	62
7. Список джерел та літератури.....	67
8. Резюме.....	73

Вступ

Протистояння гвельфів і гібелінів у Флоренції відклало величезний відбиток на історію Флоренції. Криваві протистояння на вулицях Флоренції, що відбувалися в XIII ст. , між двома партіями стали однією з найзапекліших і кривавих періодів у Флоренції і як наслідок, за час боротьби був сформований фундамент на якому в подальшому будувалися соціально-політичні відносини в місті. Конфлікт гвельфів і гібелінів посилив соціальні протиріччя серед народу Флоренції.

Актуальність роботи обґрунтовується тим, що вивчення даної теми дозволяє розкрити та визначити фундаментальні аспекти становлення і розвитку соціально-політичних відносин у флорентійському суспільстві в XII- XVI ст.. Саме боротьба гвельфів і гібелінів сформувала умови для виникнення в майбутньому нових соціально-політичних конфліктів. Постійні поява нових політичних і соціальних груп у Флоренції, таких як білі і чорні гвельфів, товсті і худі, доводять, що боротьба гвельфів і гібелінів була лише першим великим прецедентом, що поклав початок соціально-політичному розшаруванню флорентійського суспільства, яке тривало ще довго після завершення боротьби.

Наукова новизна даної теми полягає у розвитку та продовженню дослідження проблеми протистояння гвельфів та гібелінів у Флоренції з точки зору економічних, соціальних та політичних мотивів флорентійського суспільства підтримувати ту чи іншу сторону, а не як конфлікт прибічників Папи Римського проти прибічників імператора. До того ж у ході дослідження були уточненні свідчення хроністів щодо зв'язку фальної стадії боротьби з подальшим поділом флорентійського суспільства на білих та чорних гвельфів.

Об'єкт дослідження: виникнення, причини і характер боротьби гвельфів і гібелінів у Флоренції.

Предметом дослідження є: протистояння гвельфів і гібелінів в Італії.

Робота охоплює період с 1080 по липень 1304 рр.. Нижня межа визначається 1080 роком, саме до цієї дати більшість хроністів відносять виникнення гвельфів і гібелінів в Італії. Верхня визначається 1304 р., а саме з завершення протистояння між гвельфів і гібеліни у Флоренції та останнім і остаточним вигнанням білих гвельфів з Флоренції.

Територіальними рамками дослідження виступає територія Апеннінського півостріву.

При написанні даної роботи використовувалися наступні історичні методи: історико-порівняльний метод, метод історичної періодизації, історико-типологічний метод.

Більшою мірою в вирішенні задач поставлених перед роботою використовувався історико-порівняльний метод. За допомогою даного методу історичних досліджень були зіставлених та проаналізовані партії гвельфів і гібелінів у Флоренції, інших великих містах Італії. Також до порівняння з територіальним особливостям партій гвельфів і гібелінів був проаналізований хронологічний фактор і досліджено особливості партій в XI, XII, XIII століттях окремо.

За допомогою методу історичної періодизації була досліджена та виведена періодизація соціально-політичних конфліктів всередині флорентійського суспільства впродовж XI-XIII ст., а також визначені основні етапи бойових дій між партіями гвельфів і гібелінів у Флоренції в період з 1215 по 1267 рр..

Що стосується, історико-типологічний метод, то за допомогою цього метода були виділені наступні соціально-політичні групи у Флоренції для подальшого вивчення їх політичних, економічних, релігійних мотивів, в контексті протистояння гвельфів і гібелінів: нобілі, пополани, «товсті» і «худі».

Саме дана типологізація дозволила вивчити процес боротьби між гвельфами і гібелінами у Флоренції з точки зору різних верств населення.

При написанні даної роботи були використані письмові джерела. Саме письмові джерела в повній мірі можуть дати відповіді на завдання поставлені перед цією роботою. Слід виділити два основних види письмових джерел, які були використані в даній роботі:

До першого виду джерел відносяться хроніки, флорентійських та італійських авторів, таких як Пітті Бонаккорсо, Донато Веллуті, Джованні Віллани, Франческо Гвіччардіні, Нікколо Макіавеллі, Рікордано Маліспіні, Маркьонні Стефані.

До другого виду відносяться літературні твори італійського автора Данте Аліг'єрі.

Пітті Бонаккорсо «Хроніка»¹. Бонаккорсо Пітті народився в 1354 р. у роду торговців². Відомо, що перші десятиліття свого життя підтримував партію гвельфів і бував при королівському дворі у Франції³. Написана ним Хроніка були видані у Флоренції в 1720 році⁴. У своїй Хроніці Бонаккорсо описав своє життя, приділяючи велику увагу побуту своєї епохи. З точки зору вивчення боротьби гвельфів і гібелінів дана робота корисна тим що, Пітті в ній детально описав родову знать свого часу і в тому числі, робив акцент на ранню приналежності тих чи інших сімей до партій гвельфів та гібелінів.

¹ Бонаккорсо Питти Хроника / Перевод Гуковской З. СПб.: Наука, 1972. 252 с.

² Дживелегов А. К. Очерки итальянского Возрождения. М.: Терра, 1929. С. 224.

³ Рутенбург В. И. Налогообложение и общественный кредит Флоренции XII — XV вв. СПб.: Издательство Академии наук СССР, 1951. С. 83.

⁴ Рутенбург В. Итальянские коммуны во Флоренции в 14 веке. СПб.: Издательство Академии наук СССР, 1951. С. 109.

Донатом Веллуті Хроніка Флоренції⁵. Веллуті народився у Флоренції в 1313 р. відносився до одного з найдавніших родів Флоренції, в 1350 р. був обраний гонфалонієром і, зберігаючи цю посаду до самої смерті⁶. Складена ним хроніка ще довго залишалася невиданою, лише в 1731 вона була видана у Флоренції. Дана робота Донато Веллуті цікава тим, що автор в ній детально описав взаємини партій білих і чорних гвельфів в першій половині XIV століття. Особливу увагу автор відвів вигнання партії білих гвельфів з Флоренції в 1302 р, звернувши увагу на перерахування вигнаних білих гвельфів і їх подальшу долю після повернення до Флоренції і за її межами.

Наступним є джерело «Нова Хроніка», яку написав Джованні Віллані⁷. Віллані народився в 1274 року, незадовго після завершення боротьби гвельфів і гібелінів у Флоренції⁸. Джованні походив з родини флорентійських торговців. Віллані в 1300 році входив в міський уряд⁹. За словами самого Віллані¹⁰, саме в цей час він вирішує прославити своє рідне місто, створивши Хроніку з описом рік за роком всіх історичних подій. Нової хронікою називаються останні 6 «книг» хроніки Віллані, що охоплюють період від 1215 до 1346 рр. «Нову хроніку» Джованні Віллані продовжили його брат Маттео Віллані, а потім племінник Філіппо Віллані. У своїй хроніці Віллані розповідає більшою мірою про історію всієї Італії, але в деяких моментах глибоко описує події, що відбуваються у Флоренції. Саме з цієї хроніки вперше чітко і структуровано було розписано хто з яких родів належав до якої партії на початок 1216 р.¹¹ Ці відомості дають

⁵ Веллуті Донато Хроника Флоренции / Перевод Рыковой Н. М.: Наука, 1972. 318 с.

⁶ Рутенбург В. Итальянские коммуны во Флоренции в 14 веке. СПб.: Издательство Академии наук СССР, 1951. С.76.

⁷ Виллани Д. Новая Хроника / Перевод Юсим М. М.: Наука, 1997. 422 с.

⁸ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М.: Наука, 1959. С. 23.

⁹ Рутенбург В. Итальянские коммуны во Флоренции в 14 веке. СПб.: Издательство Академии наук СССР, 1951. С. 44.

¹⁰ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 12.

¹¹ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 183.

можливість вивчити соціальні причини, які могли призвести до початку боротьби гвельфів і гібелінів у Флоренції.

Цінні, з точки зору вивчення боротьби гвельфів і гібелінів у Флоренції, відомості дає Ф. Гвіччардіні. Гвіччардіні народився в 1483 році у Флоренції. Виходець з багатой і знатної родини¹². Весь час грав важливу роль в політичному житті Італії, борючись за обмежену монархію у Флоренції. Постійна політична боротьба, закінчується кожен раз провалом намірів Гвіччардіні, привела до того, що, залишивши політику практичну, він зайнявся політикою теоретичної, присвятивши останні три роки свого життя створенню «Історії Італії», насиченою багатим фактичним матеріалом. В «Історії Італії»¹³ він виклав події з 1378 року і до 1509 року, коли писався цей твір, опублікований лише в 1859 році. Гвіччардіні піддав ретельному аналізу еволюцію політичної системи - від попланської демократії до тиранії Медічі¹⁴. В «Історії Італії», першому творі подібного роду, Гвіччардіні детально простежував політичну долю країни з 1392 по 1540 рр. Крім усього вище перерахованого автор у своїй роботі також неодноразово згадує партії гвельфів і гібелінів¹⁵. Описуючи сучасні події і розповідаючи про соціальні конфлікти у Флоренції, Гвіччардіні неодноразово вказує на причини цих конфліктів відголоски боротьби гвельфів і гібелінів в XIII ст.

Діно Компані Флорентійська Хроніка¹⁶. Автор «Хроніки» одного з перших і найбільш примітних пам'ятників італійської історіографії¹⁷. Після поділу

¹² Гуковский М. А. Итальянское Возрождение, Л.: ЛГУ, 1947. С 428.

¹³ Гвиччардини Франческо История Италии/ Перевод Юсима М. М.: Канон, 2019. 744 с.

¹⁴ Дживелегов А. К. Очерки итальянского Возрождения. М.: Терра, 1929. С. 121.

¹⁵ Гвиччардини Ф. Сочинения / Перевод Фельдштейна М. М.: Академия, 1934. 550 с.

¹⁶ Дино Компаньи Флорентийская Хроника / Перевод Ямпольской А. М.: Литературный институт им. А. М. Горького, 2007. 331 с.

¹⁷ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 4.

флорентійців на гвельфів і гібелінів, партія гвельфів розділилася на дві фракції: на вірних Корсо Донаті чорних гвельфів, що склалися з представників знаті і заможних городян, пов'язаних з торгівлею і капіталом, і «білих гвельфів», які виступали за незалежність Флоренції від папської влади, Компані разом з Данте виступив на стороні «білих гвельфів» і 1302 році разом з Данте був засуджений до вигнання з Флоренції, разом з партією білих гвельфів¹⁸. Врятувало його те, що відповідно до закону громадянин, колишній пріором протягом останнього року, не міг бути висланий з Флоренції. Близько 1306 року розпочав писати свою «Хроніку», що охоплює події у Флоренції з 1280 по 1312 рік. Примітно, що Компані у своїй «Хроніці» виступає і як автор, і як безпосередній учасник подій. В деталях описав політичну боротьбу, в якій його партія зазнала поразки. «Хроніка» не тільки важливий історичний документ, а й текст, що володіє безперечними художніми перевагами. Деякі дослідники називають його одним із зачинателів італійської прози. "Хроніка" Компанія дає матеріали головним чином по політичній і військовій історії Флоренції XIII - початку XIV століть.

Нікколо Макіавеллі і його «Історії Флоренції», яка вперше була опублікована в 1532 р.¹⁹ Дане джерело є одним з найголовніших при вивченні нашого питання, та й історії Флоренції XII- XIII ст. в цілому. В даному джерелі до найдрібніших подій описані події 1215-1267 рр. у Флоренції. Однак майже ніяких відомостей Макіавеллі не дає про глибинні причини цього конфлікту, описуючи лише драматичну, або як казав Леонід Баткин напів легендарну, смерть міссера Буондельмонте в 1215 р.²⁰ Макіавеллі, практично як і всі його сучасники, розглядали боротьбу гвельфів і гібелінів, як найбільшу смуту у Флоренції коли небудь. Тому в Історії Флоренції Макіавеллі практично не зачіпає внутрішньо соціальні переходи, конфлікти, мотиви nobilium і popolari, що є чи не найголовнішим у питанні про глибинні причини конфлікту, і постійно

¹⁸ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 26.

¹⁹ Макиавелли Н. История Флоренции / Перевод Муравьевой Г. М.: Издательство «Э», 2016. 459 с.

²⁰ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 13.

критикує і звинувачує у всьому партію гібелінів, не враховуючи того факту, що як нам відомо з інших джерел, одні і ті ж сім'ї у Флоренції неодноразово переходили з однієї партії в іншу. Що стосується безпосередньо написання джерела, то спочатку слід сказати, що Макіавеллі займав в уряді Флоренції кілька посад, найбільш значуща з яких - секретар другої канцелярії, що відповідала за дипломатичні зв'язки республіки. 8 листопада 1520 року Макіавеллі отримав замовлення Флорентійського університету, очолюваного кардиналом Джуліо Медічі²¹, на написання історії міста. Закінчена робота була офіційно представлена замовнику, який став на той час Папою Климентом VIII, в травні 1526 року.

«Флорентійська історія» написана Маліспіні²² дозволяє вивчити наше питання з точки зору очевидця боротьби гвельфів і гібелінів у Флоренції. Сам Маліспіні безпосередньо брав участь в тих подіях і його рід зараховувався до партії гвельфів. Найбільш докладні, описані до найдрібніших подій Маліспіні дає розповідаючи про фінальну стадію боротьби гвельфів і гібелінів у Флоренції, тобто 70-х роках XIII століття²³. Це можна зрозуміти, тому що Маліспіні народився близько 1220 року²⁴ і до цього моменту він вже повністю знав про всі події того часу. В цілому Маліспіні практично не розповідає про причини початку конфлікту, за виключення смерті мессера Буондельмонте²⁵, та практично не розкриває соціальний характер боротьби. Він хронологічно описує події, що відбувалися у Флоренції і дає їм свою оцінку.

Відображення оцінки конфлікту гвельфів і гібелінів у Флоренції очима флорентійців, які жили незадовго до закінчення конфлікту можна простежити в

²¹ Гуковский М. А. Итальянское Возрождение, Л.: ЛГУ, 1947. С. 266.

²² Маліспіні Р. Флорентійська історія / Перевод Дживелегова А. М.: Польза, 1931. 196 с.

²³ Маліспіні Р. Флорентійська історія / пер. Дживелегова А. М.: Польза, 1931. С. 166.

²⁴ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 11.

²⁵ Маліспіні Р. Флорентійська історія / пер. Дживелегова А. М.: Польза, 1931. С. 37.

роботах Данте Аліг'єрі «Божественна комедія»²⁶, трактах «Монархія»²⁷ і також «Нове Життя»²⁸. У своїх роботах Данте дає цінні відомості пов'язані з основними учасниками, які стояли на чолі конфлікту і при цьому автор дає їм свою оцінку. На основі аналізу цих відомостей можна визначити ставлення не тільки автора, а й в цілому флорентійського народу, який жив в той час (кінець XIII - початок XIV ст.), до того, що відбувалося в минулому і зокрема окремих учасників цієї боротьби. Безпосередньо сам Данте зараховувався до партії білих гвельфів і в 1302 р. був вигнаний з Флоренції, в яку до кінця життя більше не повертався.

Переходячи до огляду використаної літератури слід зазначити, що спеціалізованих робіт на тему боротьби гвельфів і гібелінів у Флоренції серед вітчизняних науковців не так вже й багато, в більшій мірі дана тема була розроблена саме італійськими науковцями.

Фундаментальною роботою по вивченню боротьби гвельфів і гібелінів є робота Леоніда Баткіна «Гвельфів і гібелінів у Флоренції»²⁹. У своїй роботі Леонід Михайлович Баткін 70% приділяв вивченню причин початку боротьби, передумови до якої він простежив ще в 1060 році у Флоренції³⁰. Також в роботі широка розкритий соціальний підтекст боротьби партій, та й в цілому протистояння гвельфів і гібелінів Баткін розглядає через призму соціальних відносин того часу. У роботі найчастіше фігурують нобілі і пополани ніж гвельфи та гібеліни. В цілому автор у своїй роботі розглядає боротьбу гвельфів і гібелінів у Флоренції, як боротьбу місцевої родової знаті (в першу чергу він

²⁶ Данте А. Божественная комедия / Перевод Минаевой Д. М.: Издательство «Э», 2016. 636 с.

²⁷ Данте А. Монархия / Перевод Зубова В. М.: «КАНОН-пресс-Ц». 194 с.

²⁸ Данте Алигьери Новая жизнь/ Пер. Ливеровской. М. Самара: Типография Штаба 4-й армии, 1918. 98 с.

²⁹ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М.: Наука, 1959. 28 с.

³⁰ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М.: Наука, 1959. С. 2.

відносить туди рід Уберті³¹) і її прихильниками проти пополанів і підтримуючого їх населення з іншого боку.

Також для ширшого розуміння даної теми слід віднести роботу Л. М. Баткіна «Данте і його час»³². Що стосується боротьби гвельфів і гіббеліни, то в цій роботі автор розібрав основні згадки цих подій в своїх творах Данте, а також, що не менш важливо, Баткін описує політичну ситуацію з самого народження Данте (1265 г.) і аж до його смерті. Ці відомості дають нам можливість простежити наслідки боротьби гвельфів і гіббеліни і в цілому подальші соціально-політичні відносини у Флоренції.

В одну групу літератури з нашого питання слід віднести роботи таких авторів як: Дживелегов А. К. «Середньовічні міста в Західній Європі»³³ та роботи Рутенбурга В. «Історія Італійських міст від раннього Середньовіччя до епохи Відродження» та «Італійські комуни у Флоренції в XIV ст. ».³⁴ Відносити ці роботи до однієї групи можна, бо всі вони лише в загальних рисах дають відомості протистояння гвельфів і гіббеліни у Флоренції, більше приділяючи увагу загальному опису подій у Флоренції в XII-XIV ст. Але більш цінним є коментарі і оцінки Дживелегова і Рутенбурга щодо боротьби гвельфів і гіббелінів, як у Флоренції так і в Італії.

Всебічної роботою по вивченню протистояння гвельфів і гіббелінів у Флоренції є робота Фунта І. «Гвельфи і гіббеліни»³⁵. У своєму дослідженні Фунт, крім вивчення боротьби партій у Флоренції, розглянув боротьбу гвельфів і

³¹ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 7

³² Баткин Л. Данте и его время. Поэт и политика. М.: Наука, 1965. 195 с.

³³ Дживелегов А. К. Средневековые города в Западной Европе. СПб.: Акц. общ. «Брокгауз-Ефрон», 1902 248 с.

³⁴ Рутенбург В. Итальянские коммуны во Флоренции в 14 веке. СПб.: Издательство Академии наук СССР, 1951. 234 с.

³⁵ Фунт И. Гвельфы и гибеллины. М.: Издательство «Э», 2015. 57 с.

гібелінів в Італії в цілому. Це допомагає зрозуміти загальний контекст, передумови, схожі і різні риси боротьби в різних містах Італії та Флоренції зокрема. Саме в зіставленні причин боротьби у Флоренції з іншими містами помітні наявні розходження і відмінності мотивів та характеру самих подій.

Важливими, з точки зору оцінок авторів, є роботи Гуковського М.³⁶ і Тарле Е.³⁷ В своїх роботах, що стосується боротьби гвельфів і гібелінів у Флоренції, вони дають лише опис основних подій конфлікту, але більш цінним є позиції авторів щодо даних подій. Зокрема вони трактували його з політичної точки зору і відносили його до однієї з спалахів боротьби гвельфів і гібелінів в масштабах Італії, не розглядаючи причини і мотиви протистояння конкретно у Флоренції.

Досконально вивчити атмосферу, що панувала у Флоренції з 1215-1267 рр., серед населення, поряд з мало не щоденними збройними конфліктами і вбивствами, дозволяє робота Тимченко В. «Місце знаті і лицарства в міській сфері Флоренції XIII-XV ст.»³⁸. У своїй роботі автор розглядає виключно соціальну сторону конфлікту гвельфів і гібелінів у Флоренції, розкриває відносини і мотиви населення Флоренції підтримувати ту чи іншу партію.

Всебічної роботою по вивченню протистояння гвельфів і гібелінів у Флоренції є робота італійського автора Balestracci Duccio «La battaglia di Montaperti»³⁹. В своїй роботі присвяченій битві при Монтаперті автор галом розкрив історію боротьби гвельфів і гібелінів у Італії та визначив основні передумови та наслідки битви.

³⁶ Тарле Е. В. Италии в средние века. М.: Едиториал УРСС, 2003. 367 с.

³⁷ Гуковский М. А. Итальянское Возрождение, Л.: ЛГУ, 1947. 624 с.

³⁸ Тимченко В. Место знати и рыцарства в городской сфере Флоренции 13-15 веков. М.: Терра, 2013. 23 с.

³⁹ Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza, 2017. 242 p.

Фінальну стадію протистояння гвельфів і гібелінів у Італії та окремо у різних містах, зокрема Флоренції, описав у своїй роботі Canaccini Federico «1268. La battaglia di Tagliacozzo»⁴⁰. Дана робота цінна тим, що автор в ній зробив порівняльний аналіз фінальних стадій завершення боротьби між гвельфами та гібелінами у різних містах Італії. Що стосується Флоренції, то автор більшу частину уваги приділив дослідженню соціально-політичних відносин між білими та чорними гвельфами наприкінці XIII ст..

Всеохоплюючі роботи з історії Флоренції та боротьби гвельфів та гібелінів італійсько вченого Sergio Raveggi «L'Italia dei Guelfi e Ghibellini»⁴¹, «Tarassi, Medici, Parenti, Ghibellini, Guelfi e Popolo Grasso»⁴². У своїх дослідженнях автор вивчає період історії Італії XI-XVI ст., особливу увагу приділяючи конфлікту гвельфів та гібелінів. Автор у своїй роботі присвяченій гвельфам та гібелінам зібрав свідчення хроністів стосовно питань даного конфлікту та проаналізував їх за різними критеріями, ці свідчення безумовно допомагають у розробці теми дипломної роботи.

Спеціалізованим дослідженням з вивчення періоду загострення боротьби між гвельфами та гібелінами з 1215 по 1267 рр. є робота італійського автора Rosa Maria Dessì «Guelfi e Ghibellini, prima e dopo la battaglia di Montaperti»⁴³. Значна частина роботи присвячена вивченню соціально-політичних відносин серед флорентійського суспільства, починаючи з 1215 р., тобто з початком відкритої боротьби гвельфів та гібелінів у Флоренції. Підводячі до фінальної стадії конфлікту, автор постійно аналізує події з точки зору флорентійського суспільства, популанів та нобілів. Дані свідчення дають змогу проаналізувати події періода 1215-1267 гг. у Флоренції та Італії очима різних верств населення.

⁴⁰ Canaccini Federico. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza, 2019. 172 p.

⁴¹ Raveggi, L'Italia dei Guelfi e Ghibellini. Mondadori, 2009. 162 p.

⁴² Raveggi, Tarassi, Medici, Parenti, Ghibellini, Guelfi e Popolo Grasso. La Nuova Italia, 1978. 408 p.

⁴³ Rosa Maria Dessì, Guelfi e Ghibellini, prima e dopo la battaglia di Montaperti(1246-1358). Siena, 2011. 219 p.

Можна зробити висновок, що до боротьби гвельфів і гібелінів у Флоренції слід підходити з різних точок зору. Необхідно враховувати особливості і час написання тих чи інших джерел, а також зіставляти їх один з одним щоб сформувати повну картину подій XII-XIII ст. у Флоренції і у всій Італії в цілому. Історичні джерела, які використовуються, в даній роботі в повній мірі можуть дати відповіді на всі завдання, поставлені перед даною роботою.

Мета даної роботи полягає у аналізі та дослідженні конфлікту гвельфів та гібелінів у Флоренції з точки зору економічних, соціальних та політичних мотивів різних верств флорентійського суспільства підтримувати сторону гвельфів чи гібелінів.

Перед роботою ставилися наступні завдання:

- визначити причини та передумови соціально-політичної боротьби, яка почалася в 1215 р. у Флоренції;
- розглянути протистояння з боку внутрішніх соціально-політичних конфліктів родової знаті Флоренції;
- вивчити хід бойових дій у Флоренції з 1215 до 1267 рр. ;
- встановити мотиви і рушійну силу флорентійців, в контексті протистояння гвельфів і гібелінів;
- зіставити і виділити особливості партій гвельфів і гібелінів у Флоренції та інших містах Італії;

Робота складається з:

1. Вступу, в якому розглянута актуальність, мета і завдання роботи, а також огляд використаних джерел і літератури.
2. 4-х розділів, які повністю присвячені вивченню причин, мотивів, характеру і основним подіям боротьби гвельфів і гібелінів у Флоренції в XIII ст.

3. Висновки, де підведені всі підсумки дослідження, і також дані відповіді на проблемні питання поставлені в перед роботи.

Розділ 1: Зародження протистояння гвельфів і гібелінів у Флоренції

Зародження протистояння гвельфів і гібелінів в Італії почалося ще задовго до того як цей процес соціально-політичної боротьби набрав серйозних обертів безпосередньо у Флоренції. Нікколо Макіавеллі, у своїй хроніці стверджував, що флорентійці зберігали єдність до 1215 року і підпорядковувалися переможцю, не шукаючи нічого⁴⁴, крім безпеки, але цю дату як початок можна вважати виключно як почала протистояння партій, а не зародження їх у Флоренції⁴⁵. Щоб повною мірою розкрити суть соціально-політичного протистояння необхідно вивчити ранні етапи протистояння двох ворогуючих таборів в самій Італії.

За численними джерелами виникнення партій гвельфів і гібелінів відбулося в 1080 р..⁴⁶ А саме після смерті Папи Миколи II. Ось як події 1080 рік описує Нікколо Макіавеллі в Історії Флоренції: «Після смерті Папи Миколи II в церкві стався розкол, бо ломбардское духовенство не побажало підкоритися Олександру II, обраному в Римі, і зробило Кадала Пармского антипапою. Генріх IV, яким ненависне було, посилення папської влади, намагався переконати Папу Олександра відмовитися від тіари, а кардиналів - зібратися в Німеччині для обрання нового первосвященника. Так цей государ і виявився першим, якому

⁴⁴ Никколо Макиавелли. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 142.

⁴⁵ Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza. 2017. P. 32

⁴⁶ Никколо Макиавелли. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 144.

довелося випробувати на собі всю тяжкість духовної кари, бо Папа скликав в Римі собор і на ньому позбавив Генріха імператорського і королівського гідності. Деякі народи Італії прийняли сторону Папи, інші сторону Генріха, - звідси і пішла поділ на гвельфів і гібелінів ».Макіавеллі прокоментував описуючи цю подію у своїй хроніці написавши, що немов Італії судилося, позбувшись від варварських вторгнень, залишатися розтерзаною внутрішніми заворушеннями »⁴⁷.

Після цих подій в Італії почалися і тривали ще кілька століть внутрішні конфлікти гвельфів і гібелінів. Але що стосується Флоренції, справи в ній перебували трохи по-іншому. Так як найбільших розмах соціально-політичного протистояння під егідою партій гвельфів і гібелінів у Флоренції прийшов лише на 1215 р..⁴⁸ Однак до цього часу Флоренція вела активну зовнішню політику і у Флоренції відбувалися внутрішні конфлікти, тільки іншого характеру ніж боротьба гвельфів і гібелінів. Таким чином до 1215 р. сформувався ряд зовнішніх і внутрішніх причин, які в наслідку і призвели до початок протистояння гвельфів і гібелінів, яке огорнуло всю Флоренцію⁴⁹.

Перші достовірні відомості про соціальні конфлікти всередині флорентійського суспільства відносяться до другої половини XI століття. У 1062 р. Джованні Гаульберті⁵⁰ очолив рух городян під гаслами церковної реформи. Взимку 1068 р. справа дійшла до повстання проти єпископа, звинуваченого городянами в симонії. Папа Олександр II призначив посередником Петра

⁴⁷ Никколо Макиавелли. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 147.

⁴⁸ Рутенбург В. История Итальянских городов от раннего Средневековья до эпохи Возрождения. СПб. : Наука, 1987. С. 137.

⁴⁹ Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza. 2017. P. 49

⁵⁰ Riccardo Nencini. La battaglia. Guelfi e ghibellini a Campaldino nel sabato di san Barnaba. Mauro Pagliai Editore, 2015. P. 12

Даміані, який звернувся з посланням до флорентійцям⁵¹. Це послання є основним джерелом тих років. Але про соціальний характер руху по ньому можна судити лише в загальних рисах. В своєму дослідженні Баткін прямо вказував на спалах соціального конфлікту серед флорентійців 1062-1068 рр. з подальшим протистоянням гвельфів та гібелінів у Флоренції⁵². З свідчень хроністів ми дізнаємося, що міське населення і духовенство розкололося на дві партії. Але більш серйозне підґрунтя для протистояння в XIII ст. стали події другої половини XII століття.

У березні 1177 р відбувалися вибори в консулат і Рада Ста⁵³. З року в рік в них обиралися представники невеликої групи найбільш могутніх дворянських прізвищ, перш за все Уберті. Але в 1177 р. консулами були обрані особи які не належали до верхівки нобілітету. Внаслідок чого Уберті і інші прізвища нобілів і пополанів відмовилися коритися новому уряду⁵⁴. Хроністи досить не визначено характеризують класову природу конфлікту. Однак прізвище Уберті⁵⁵ роз'яснює багато. Сім'я Уберті протягом двох століттям - до і після подій 1177 року - очолювала вкрай революційні і найбільш потужні шари флорентійського дворянства⁵⁶. Без сумніву, саме велика земельна знати підтримувала Уберті і в 1177 р. пополанів на їхньому боці очевидно було небагато. Консули могли спиратися лише на пополанські маси і нижчі верстви нобілітету⁵⁷. Тільки так можна пояснити сенс небачено кривавої і жорстокої збройної боротьби, яка охопила все місто і тривала близько двох років. Первісна боротьба призвела до поразки партії Уберті: в 1178 і 1179 роках консулами обираються знову їх

⁵¹ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 28

⁵² Баткин Л. О сущности противостояния гвельфов и гибеллинов в Италии. М.: Наука, 1959. С. 28

⁵³ Малиспини Р. Флорентийская история / пер. Дживелегова А. М. : Польза, 1931. С. 122.

⁵⁴ Малиспини Р. Флорентийская история / пер. Дживелегова А. М. : Польза, 1931. С. 127.

⁵⁵ Riccardo Bruscagli. "...colui che la difesi a viso aperto". Farinata degli Uberti e Firenze tra Empoli e l'Inferno nel X Canto della Divina Commedia di Dante Alighieri. Laterza, 2016. P. 48

⁵⁶ Джованни Виллани. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 186.

⁵⁷ Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza. 2017. P. 92

противники. Але 1180 року велика знать домагається поступок і Уберті, як і раніше встановлюють контроль над урядом⁵⁸. Важко точно пояснити повернення. І тільки якщо поставити їх в зв'язок з історією попередніх і наступних років, вони - в сукупності своїй - набувають великого значення⁵⁹. Джованні Віллані завершує розповідь про події 1177 - 1180 рр. наступними словами: «противники примирилися і консулат залишився у владі Уберті але в кінці кінців проте виникли і з'явилися на світ прокляті партії, які були потім у Флоренції»⁶⁰. Таким чином хроністи прямо вказують на зв'язок подій 1177-1180 рр. з подальшою боротьбою гвельфів і гібелінів у Флоренції⁶¹. Позиції до того, що зародження гвельфів та гібелінів у Флоренції відбулося вже в 1177 р. притримувався Рутенбург⁶². Він зазначив, що вже з 1177 р. флорентійське суспільство почало розшарування не за класовими принципами, а за своїми політичними поглядами. З огляду джерел зрозуміло, що тієї ж позиції притримувалися ряд хроністів, зокрема Стефані, Маліспіні та Вілані.

В кінці XII ст. у Флоренції загострюється боротьба двох ворожих соціальних таборів. Тоді ж противники накреслили на своїх знаменах гвельфський і гібеллінські гасла. Флоренції вже не раз доводилося протистояти імперії. Ще в 1080 р. флорентійці успішно витримали облогу Генріха IV, а незабаром билися з імператорським вікарієм Робертом Німецьким. У 1184 році Фрідріх Барбаросса з'явився зі своїми лицарями в Тоскані, і Флоренція змушена була відкрити йому ворота. Хроністи розповідають, що нобілі контадо поскаржилися імператору на втрату ними незалежності і замків⁶³. «Нобілі, - пише

⁵⁸ Дитякин В. И. Исследования по социально-экономической истории Италии средневековья. Казань: Терра, 1925–1926. С. 23

⁵⁹ Ravaggi, L'Italia dei Guelfi e Ghibellini. Mondadori. 2009. P. 32

⁶⁰ Джованни Виллани. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 192.

⁶¹ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 3.

⁶² Рутенбург В. Из истории трудящихся масс Италии. М.: Знание, 1959. С. 45

⁶³ Никколо Макиавелли История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 186.

Стефані, - які мали замки поза містом, журилися, що флорентійці щодня завдавали їм шкоди і захопили у них замки. І тоді імператор порушив обіцянки, дані флорентійцям, і не залишив їм поза стінами ніякої юрисдикції ... »⁶⁴. Та ж доля спіткала і всі інші комуни Тоскани, крім гібелінської Пізи і Пістойї. Віллани, розповівши, як Фрідріх «позбавив флорентійську комуна всього контадо», зауважує, що «так залишалося місто Флоренція без контадо чотири роки», поки імператор не змилювався і не повернув місту юрисдикцію над місцевістю радіусом в 10 миль. Можна припускати, що «милість» була вимушеною⁶⁵. Стефані пише з цього приводу наступну фразу: «проте вони (флорентійці) не повернули замків». Мабуть, імператору було легше оголосити про позбавлення Флоренції контадо, ніж здійснити його на ділі. Однак зіткнення з Барбароссою не минуло безслідно. Досвід знову довів флорентійцям, що вони можуть зберегти свою свободу тільки в рішучої боротьбі проти імперії. У 1197 р. Флоренція вступає в гвельфську лігу Тоскани⁶⁶. Це було зроблено всупереч волі Папи, який не бажав бачити по сусідству з Романей незалежний і сильний союз тосканських міст. Але флорентійці підняли гвельфський прапор заради своїх власних, а не заради папських інтересів. Великий нобілітет міста і контадо⁶⁷, ще 1184 р. відкрито зв'язав свої соціальні мотиви з імперією, повинен був, звичайно, рішуче виступити проти входження Флоренції в гвельфський лігу⁶⁸. І якщо знаті не вдалося домогтися свого, - мабуть, управління містом перебувало не в її руках.

Для з'ясування внутрішньополітичної ситуації в кінці XII ст. дуже важливий дійшовший до нас договір 1193 року між Флоренцією і Треббїя, підписаний від імені Флоренції представниками. Найбільш поширена думка (висловлене, зокрема Вилларі Паскуале), що в договорі 1193 р. згадуються

⁶⁴ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 69.

⁶⁵ Джованни Виллани. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 188.

⁶⁶ Aldo A. Settia. Battaglie medievali. Il Mulino, 2020. P. 321

⁶⁷ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 71.

⁶⁸ Никколо Макиавелли История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 173.

ремісничі (майбутні «молодші») цехи і що ситуація в місті характеризувалася тоді «тріумфом імператорської і феодалної партії», яка користувалася підтримкою ремісничих низів, які в нагороду були допущені до участі в управлінні⁶⁹. Вилларі Паскуале посиляється на те, що глави старших цехів, судячи по одному з попередніх документів, називалися не "rectores», а «consules mercatorum»⁷⁰. Термін «rectores» ніде, крім договору 1193 р по відношенню до цехів не вживається⁷¹. Наступні дійшовші до нас відомості про цехах відносяться до 1202 р.. Під документами 1202 і наступних років стоять підписи купців і міняв, а про будь-які зміни внутрішньополітичної ситуації між 1193-1202 рр. нам нічого не відомо⁷². До того ж між майбутніми «товстими» і «худими» тоді не було різкого протиставлення і тим більше боротьби⁷³. Єдиний безперечний висновок, який можна зробити з документа 1193 року і інших сучасних йому пам'ятників, зводиться до того, що до кінця XII в. зроста державний вплив популанів⁷⁴. Створення подестата вимальовується перед нами саме на цьому тлі і не може розглядатися поза зв'язком з усім напрямком розвитку міста, поза зв'язком з підкоренням контадо і вступом Флоренції в гвельфський лігу. Захоплення влади противниками олігархії Уберті в 1177 р. сповіщає про початок нової стадії⁷⁵ політичної боротьби. Знать ще здатна тимчасово відвойовувати ключові позиції в управлінні, але кризь приватні перипетії боротьби проступає один з основних ознак нового етапу в цілому: пора панування у Флоренції консульської аристократії, великої феодалної знаті минає⁷⁶.

⁶⁹ Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza. 2017. P. 102

⁷⁰ Виллари Паскуале. Джироламо Савонарола и его время. СПб. : Грядущий день, 1913. С. 233.

⁷¹ Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza. 2017. P. 128

⁷² Ravaggi, L'Italia dei Guelfi e Ghibellini. Mondadori. 2009. P. 56

⁷³ Котельникова Л. Итальянское крестьянство и город в 11-14 вв.. М.: Наука, 1967. С. 133

⁷⁴ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 10.

⁷⁵ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 98.

⁷⁶ Ravaggi, L'Italia dei Guelfi e Ghibellini. Mondadori. 2009. P. 89

На цьому можна закінчити стислий перелік основних фактів соціальної боротьби в кінці XI і в XII ст. Події XI-XII ст. у Флоренції підводять до розуміння Гвельфо-гібелінської боротьби, що розгорнулася в XIII в. І навпаки: події XII в. ретроспективно прояснюють сенс розрізнених відомостей двох попередніх століть.

Що стосується зародження і приводу до протистояння гвельфів і гібелінів, то Нікколо Макиавеллі описує це так: «У перший ранок паски 1215 р. знатний флорентієць Буондельмонте, поспішав з вінком на голові до нареченої, був скинутий з коня на Старому мосту і убитий групою змовників, яких очолював мессер Скьятто дельї Уберті »⁷⁷. Драматична подія, дуже докладно і барвисто описана хроністами, займає особливе місце у флорентійській історичній традиції. Спалах громадянської війни, яка за нею пішла, здавна було прийнято вважати початком гвельфо-гібелінської боротьби. Смерть мессера Буондельмонте була причиною і початком проклятих партій гвельфів і гібелінів у Флоренції, - пише Малеспіні⁷⁸. Макиавеллі, також вважав, що гвельфо-гібелінська війна розпочалася у Флоренції лише з 1215 р.. Леонід Баткин в своїй роботі присвяченій соціально-політичній боротьбі у Флоренції стверджує зазначав, думати що боротьба гвельфів і гібелінів у Флоренції почалася в 1215 р.⁷⁹ або тим більше з 1240 р., взагалі лише з XIII в. означає помилятися, позбавляючи себе можливості зрозуміти генезис боротьби. Констатуючи, що дворяни були на боці обох партій, іноді зображають розкол флорентійського дворянства чимось випадковим, позбавленим глибоких коренів, у вигляді місцевої дворянської усобиці, зіткнення двох однорідних груп всередині феодалного класу. При цьому ігноруються соціальні відмінності між нобілями-

⁷⁷ Нікколо Макиавеллі. Історія Флоренції / пер. Муравьёвой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 144.

⁷⁸ Маліспіні Р. Флорентійська історія / пер. Дживелегова А. М. : Польза, 1931. С 105.

⁷⁹ Нікколо Макиавеллі. Історія Флоренції / пер. Муравьёвой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 146.

гвельфами і нобіле-гібелінами⁸⁰». Рутенбрг в своїх роботах вказував на те що гвельфо-гібеліська боротьба йшла спочатку лише всередині нобілітету, а пополани стояли осторонь, або залучалися в неї на поводу у знаті. Ще Макіавеллі вважав, що у Флоренції «спершу розділилися між собою нобілі, потім і народ»⁸¹. Сальвеміні наполегливо доводив, що гвельфів не можна ототожнювати з пополанами, і висував на перший план класове розмежування серед флорентійського населення замість партійного. Той факт, що пополани дбали про досягнення своїх власних класових цілей, зовсім не виключає їх об'єднання з частиною нобілів під гвельфський прапором⁸². За словами Сальвеміні, народ утворював «третю партію». Подібне твердження вказує на те, що у пополанов були свої інтереси всередині гвельфського табору⁸³. І, нарешті, на думку А. К. Джівелегова, флорентійські пополани коливалися між гвельфами і гібеллінами в залежності від того, кого було вигідніше в даний момент кредитувати - Папу чи Фрідріха II⁸⁴. Таким чином, А. К. Джівелегов замість внутрішніх причин боротьби висуває зовнішні. Соціально-економічне розшарування городян підміняється платоспроможністю імперії і папства. Було б безглуздо заперечувати, що фінансові взаємовідносини з імперією і римською курією зіграли важливу роль.

Вже були наведені твердження хроністів щодо фатальних наслідків смерті Буондельмонте для Флоренції. Але це зовсім не означає, що Малеспіні, Віллані датують виникнення партій 1215 р.. Малеспіні стверджував, що хоча згадані партії були серед знатних городян і набагато раніше, внаслідок зазначених чвар церкви та імперії, але через смерть цього лицаря все нобілі і інші городяни

⁸⁰ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 14.

⁸¹ Никколо Макиавелли. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 152.

⁸² Ravaggi, Tarassi, Medici, Parenti, Ghibellini, Guelfi e Popolo Grasso. La Nuova Italia. 1978. P. 125

⁸³ Дживелегов А.К. Данте Алигьери. М. : Акц. общ. «Брокгауз-Ефрон», 1933. С. 39.

⁸⁴ Дживелегов А. К. Средневековые города в Западной Европе. СПб. : Книжное дело, 1902. С. 145.

Флоренції розділилися⁸⁵. Те ж саме, пише Віллани⁸⁶. Збігаються і подальші пояснення двох хроністів, що раніше партії існували «таємно», і хоча одні любили владу церкви, а інші - влада імперії, проте всі перебували в згоді заради блага комуни⁸⁷. Виходить, що партії виникли задовго до 1215 р., - але тільки після вбивства Буондельмонте до зовнішньополітичних розбіжностей додалися внутрішні, вперше гвельфи і гібеліни вступили у відкрите зіткнення⁸⁸. Навіть в цих зауваженнях Малеспіні і Віллани 1215 р. характеризують, як рік загострення існуючої вже раніше гвельфо-гібелінської чвари. Що стосується решти змісту наведених свідчень, то потрібно згадати свідчення Віллани і Малеспіні щодо подій 1177-1180 рр.. Вже за сорок років до нещасливого весилля Буондельмонте городяни Флоренції аж ніяк не перебували в згоді, а вели кровопролитну сутичку. Притому причина була суто внутрішня: боротьба за державну владу. І хроністи вказують, що конфлікт кінця 70-х рр. XII ст. привів в кінцевому рахунку до виникнення гвельфських і гібеллінських партій⁸⁹. Отже, Віллани і Малеспіні, кажучи про «згоду», що панувало у Флоренції до 1215 р. швидше за все мають на увазі, що в порівнянні з озброєною спалахом, попередні роки можуть вважатися періодом громадянського миру. Італійська дослідниця Барбієрі в ряді своїх праць⁹⁰ присвячених конфлікту гвельфів та гібелінів у Флоренції зазначала, що події 1215 р. можна вважати лише, як початок масових відкритих сутичок між двома угрупованнями. При аналізі подій та конфліктів в XII ст. усередині флорентійського суспільства стає зрозумілим, що 1215 рік можна вважати лише, як новий етап загострення, все існувавших протиріч. Дана думка підтверджується словами хроністів та дослідників з даної проблематики.

⁸⁵ Малиспіні Р. Флорентійська історія / пер. Дживелегова А. М. : Польза, 1931. С. 113.

⁸⁶ Джованні Виллани. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 174.

⁸⁷ Джованні Виллани. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 177.

⁸⁸ Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza. 2017. P. 121

⁸⁹ Малиспіні Р. Флорентійська історія / пер. Дживелегова А. М. : Польза, 1931. С. 119.

⁹⁰ Giovanna Barbieri . il Ghibellin fuggiasco: Dante e Cangrande della Scala. Independently published, 2020. P. 21

Нарешті, Стефані (на відміну від інших хроністів) спочатку розповідає про виникнення в місті двох партій, а потім вже описує смерть Буондельмонте. Ні початок, ні причини боротьби партій зовсім не пов'язані у Стефані зі смертю Буондельмонте⁹¹. Хроніст відзначає лише, що «Буондельмонте, що належали до партії імперії, перейшли тоді в партію церкви». І далі ще раз уточнює: «Буондельмонте, які раніше були разом з Уберті в справах міста і гібеллінської партії, через смерть мессери Буондельмонте стали гвельфами»⁹². Впевнені і виразні формулювання Стефані кристалізують враження, що складаються вже при читанні Віллані і Маліспіні. Ці враження групуються навколо чотирьох дат, чотирьох основних фактів, кожен з яких знаходиться в зв'язку з іншими: кривавий розкол городян в 1177 р.⁹³; звернення знаті за підтримкою до Барбаросси; вступ Флоренції в гвельфську лігу; усьобиця, розпочата смертю Буондельмонте. Леонід Баткин в своїй роботі зазначав, що здається безсумнівним напівлегендарна весілля Буондельмонте, що вразила своєю яскравою іронією, придбала, природно, вкрай перебільшене значення під пером хроністів. Дійсний зміст подій 1215 р. полягає в новому загостренні тих протиріч, перші достовірні сліди яких необхідно шукати вже за часів падіння Ф'єзоле, що не пізніше 1181-1197 рр. взяли оболонку гвельфо-гібеллінської боротьби⁹⁴. В своєму дослідженні Паоло Грілло прямо вказував на спалах соціального конфлікту серед флорентійців другої половини XII ст. з зародженням у місті партій гвельфів та гібелінів⁹⁵.

Таким чином, на завершення до даного розділу слід підсумувати, що гвельфо-гібеллінська війна у Флоренції визначається насамперед внутрішніми

⁹¹ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 78.

⁹² Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 80.

⁹³ Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza. 2017. P. 154

⁹⁴ Рутенбург В. История Итальянских городов от раннего Средневековья до эпохи Возрождения. СПб. : Наука, 1987. С. 144.

⁹⁵ Paolo Grillo. La falsa inimicizia. Guelfi e ghibellini nell'Italia del Duecento. Salerno, 2018. P. 112

причинами. Уже Стефані розумів, що «швидше через боротьбу партій сект за владу, ніж через Папу або імператора, були охоплені [цією ворожнечею] душі флорентійців»⁹⁶. Стара феодальна знать була першим могутнім і найнебезпечнішим противником флорентійського бюргерства. Економічний добробут Флоренції міг виникнути лише на руїнах феодальних замків⁹⁷. Дрібне лицарство, не менше пристрасно ненавиділо всіх Гвіді і Уберти, знайшло тому в боротьбі, проти них сильні позиції серед пополанов. Початок сутички двох соціальних таборів втрачається десь в XI ст. На кінець XII століття ворожуючі сторони засвоїли гвельфські та гібелінські гасла⁹⁸. Коли 1184 р. Барбаросса спробував одним розчерком пера позбавити Флоренцію результатів столітнього підкорення контадо, входження Флоренції в гвельфський лігу було вирішено⁹⁹. І воно було через тринадцять років. Велика знать поклала свої надії на імператора, а тому пополани, так само як і дрібне дворянство, не могли не підняти прапор церкви. Починаючи з Генріха IV, імперія зуміла довести флорентійцям, що вона більш небезпечний ворог їх незалежності, ніж папство. Макіавелі справедливо зауважує, що флорентійці сподівалися за допомогою церкви зберегти свою свободу, а під владою імператора боялися її втратити¹⁰⁰. Внутрішні коріння флорентійського гвельфізму тісно перепліталися з особливостями зовнішньополітичних подій¹⁰¹. У 1215 р. перехід на сторону гвельфів могутнього гібелінського роду Буондельмонте послужив приводом для чергового загострення боротьби, яким, очевидно, сприяла поява на політичному горизонті

⁹⁶ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб.: Наука, 1977. С.129.

⁹⁷ Ревякина Н. В. Средневековый город. Саратов: Наука, 1998. С. 215

⁹⁸ Рутенбург В. Очерк из истории раннего капитализма в Италии. СПб.: Издательство Академии наук СССР, 1951. С. 291

⁹⁹ Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza. 2017. P. 101

¹⁰⁰ Никколо Макиавелли. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 161.

¹⁰¹ Marco Gentile. Guelfi e ghibellini nell'Italia del Rinascimento. Viella, 2005. P. 298

фігури Фрідріха II, який віродив надії і побоювання, майже забуті після смерті його діда¹⁰².

Глава 2: Бойових дій між гвельфами і гибеллинами у Флоренції в XIII столітті

З джерел можна дізнатися в найдрібніших деталях, як був убитий Буондельмонте на Старому мості, хто першим і хто останнім завдав удар, як труну з тілом покійного було пронесено по Флоренції і як юна Донаті зі сльозами благала до городян, вимагаючи помсти. За свідченнями хроністів безпосередньо

¹⁰² Ravaggi, Tarassi, Medici, Parenti, Ghibellini, Guelfi e Popolo Grasso. La Nuova Italia. 1978. P. 146

бойові дії між гвельфами та гібелінами після смерті Буондельмонте тривали лише у 1215-1216 рр., після чого конфлікт надув інший соціально-політичний характер. Петріолі в своїй роботі¹⁰³ взагалі зазначав, що у 1216 р. бойових дій майже не відбувалося, а нечисленні сутички можна було назвати побутовими конфліктами. Але майже нічого не відомо про те, як розвивалася політична боротьба у Флоренції в найближчу чверть століття після смерті Буондельмонте. Хроніки не дають матеріалу для цілісної картини.

У 1218 р. нобілі контадо було залучено до сплати податків¹⁰⁴. У 1224 році була проведена важлива фінансова реформа, закріплена і розвинена. У 1234 р. вперше оподаткування ґрунтувалося на обліку розмірів оподатковуваного майна, хоча методи обліку відрізнялися крайньою примітивністю, приблизністю і новий принцип оподаткування здійснювався далеко не послідовно¹⁰⁵. Реформа зачепила насамперед нобілів, які б сплачували в подвійному розмірі в порівнянні з рештою населення¹⁰⁶. Таким чином, податкові вилучення для феодалів були ліквідовані. Флорентійські купці вносили податки в залежності від величини приміщень, зайнятих лавками і майстернями, і спроба в 1240 р. організувати більш точний контроль торгово-промислових доходів і витрат виявилася безрезультатною¹⁰⁷. Проте в наступному, 1241 році була проведена опис володінь феодалів контадо. І обкладалися відтепер в порядку окремо від городян¹⁰⁸. З 1242 року в якості основної форми оподаткування все більш зміцнюється свого роду прибутковий податок, який спирається на майнову перепис, відповідно до розкладалася заздалегідь, намічена загальна сума

¹⁰³ Andrea Petrioli. 1216. Firenze al tempo dei guelfi e ghibellini. Sarnus, 2018. P. 54

¹⁰⁴ Raveggi, Tarassi, Medici, Parenti, Ghibellini, Guelfi e Popolo Grasso. La Nuova Italia. 1978. P. 43

¹⁰⁵ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 138.

¹⁰⁶ Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza. 2017. P. 202

¹⁰⁷ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 17.

¹⁰⁸ Дживелегов А. К. Городская община в средние века. М.: Книжное дело, 1911. С. 121

лібри¹⁰⁹. Фіскальна політика комуни свідчить, про безперервному ослабленні позицій гібеллінської знаті і посилення посполанів. Документи показують, що державні справи все більш важливу роль відіграють поряд з лицарством - цехи. На підставу всього цього можна зробити припущення, що в 20-х і 30-х роках XIII ст. боротьба розвивалася на користь гвельфський табору¹¹⁰. Втім, до відкритих, збройних сутичок справа, доходило рідко. Очевидно, гібеліни брали участь разом з гвельфами у військових підприємствах комуни. Флоренція продовжувала вести активну зовнішню політику. Стефани при описі цих часів зазначав, що флорентійці охоче розширювалися. У 1214 році був створений торговий договір з Пізою, а в 1220 році розпочалась війна з нею¹¹¹. Флоренція вела тоді всю свою морську торгівлю через пізанський порт і на пізанських кораблях. І ця економічна залежність від Пізи була ґрунтом для нескінченних зіткнень. За нею йдуть запеклі війни з Ареццо, Пістойєю і особливо Сьєна, боротьба з якою тривала шість років до 1235¹¹².

У 40-х роках знову до межі загострюється політична атмосфера Флоренції. Хроністи пов'язують загострення гвельфо-гібелінських протиріч з активним втручанням Фрідріха II у флорентійські справи¹¹³. Також Альберто Перуфо зазначав в своїх дослідженнях, що найбільшого загострення конфлікту саме у Флоренції починається з 1240-х років¹¹⁴. І так як місто Флоренція в ті часи було одним з найзнаменитіших і могутніх в Італії, імператор захотів отруїти його

¹⁰⁹ Рутенбург В. И. Налогообложение и общественный кредит Флоренции XII — XV вв. СПб.: Наука, 1941. С. 82.

¹¹⁰ Рутенбург В. И. Налогообложение и общественный кредит Флоренции XII — XV вв. СПб.: Наука, 1941. С. 86.

¹¹¹ Дживелегов А.К. Итальянская народная комедия. М.: Издательство Академии Наук СССР, 1954. С. 127

¹¹² Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 141.

¹¹³ Ravaggi, Tarassi, Medici, Parenti, Ghibellini, Guelfi e Popolo Grasso. La Nuova Italia. 1978. P. 309

¹¹⁴ Alberto Peruffo. La battaglia di Cortenuova: del 1237 e le ultime battaglie della Lega Lombarda. Luca Cristini Editore, 2019. С. 43

своєю отрутою і зіштовхнути прокляті партії гвельфів і гібелінів, що виникли задовго перед тим через смерть мессери Буондельмонтте¹¹⁵. Не в перший і не в останній раз круті повороти флорентійських подій визначаються втручанням зовнішніх сил, виявляючи природну залежність від загальноіталійських подій. Поява в Тоскані військ Фрідріха II, який хитрістю захопив заручників-гвельфів і обіцяв допомогу флорентійським гібелінам, не могло не привести до нового вибуху політичних пристрастей. Але цей вибух був, очевидно, підготовлений і внутрішньою логікою розвитку Флоренції. Стефані саме в зв'язку з подіями 40-х років підкреслює, що ворожнеча викликається швидше боротьбою за владу, ніж підступами імператорів і пап.¹¹⁶

Хроніст знову підтверджує, що «майже весь народ слідував за гвельфами»¹¹⁷. Швидше за все тільки в зіставленні з цим свідченням Стефані можна зрозуміти порушила багато суперечок фразу Виллані «хоча потім (після 1215 г.) серед нобілів Флоренції і існували згадані партії, часто билися [між собою], але, проте, народ і комуна Флоренції перебувала в єдності на благо і честь республіки »¹¹⁸. Однак Стефані роз'яснив, що пополани (принаймні переважна їх частина) дійсно були єдині, але єдині, не залишаючись поза боротьбою, а входили в гвельфський табір¹¹⁹. Виллані, що жив в епоху жорстоких сутичок між «товстими» і «худими», не міг не звернути уваги на те, що в пору гвельфо-гібелінської боротьби пополанська верхівка і пополапські маси виступали ще разом, а не порізно. Однак на думку Л. М. Баткина, Виллані помиляється, лише зображуючи пополанів стоячих до 1248 р. поза усьобицею, але не тоді, коли він підкреслює єдність пополанів¹²⁰

¹¹⁵ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 188.

¹¹⁶ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 144.

¹¹⁷ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 146.

¹¹⁸ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 184.

¹¹⁹ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 150.

¹²⁰ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 18.

У 1248 році на вулицях Флоренції щодня йдуть бої¹²¹. Гібеліни звертаються за допомогою до імператора. У місто вступає значний німецький загін під командуванням сина Фрідріха II. В результаті найпомітніші гвельфів-нобілі (частково також і пополани) йдуть у вигнання - перше масове вигнання в історії Флоренції (для флорентійців другої половини XIII в. вигнання з міста стає таким же звичним методом розправи над політичними супротивниками, яким в XII в. було вселення в місто). Граф Джордано залишається у Флоренції в якості імператорського вікарія, а з ним 800 німецьких вершників - на утриманні у комуни. Почалися проскрипції¹²². Було зруйновано 38 гвельфський будинків-веж. Конфіскованого майна вигнанців продавалося на користь переможців «за добру ціну» з аукціону. Гібелінське панування тяжким гнітом лягло на плечі купців і ремісників. Зміст німецьких військ і ведення антигвельфських військових дій вимагало величезних коштів¹²³. «Гібеліни, господарювали в місті, чинили тяжке над народом нестерпними поборами, примусовими позиками та податками», - повідомляє Виллани¹²⁴. І далі: «Уберти і всі інші nobili-gibellini тяжко тиснули і тиранії народ насильством і несправедливостями». У жовтні 1250 р. терпінню пополанів прийшов кінець. «Добрі люди і купці, що страждали від поборів, зібравшись разом і обговоривши стан речей, вирішили кинути клич: «Хай живе народ !; і зробивши так, озброїлися »¹²⁵. Почалося пополанське повстання проти панування феодальної гібелінської знаті. Воружені купці і ремісники рушили до палацу подеста і проголосили перетворення державного ладу Флоренції і створення першої пополанської конституції. Гібелінська знать,

¹²¹ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 192.

¹²² Виллари П. Джироламо Савонарола и его время. СПб. : Наука, 1913. С. 277.

¹²³ Ravaggi, Tarassi, Medici, Parenti, Ghibellini, Guelfi e Popolo Grasso. La Nuova Italia. 1978. P. 129

¹²⁴ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С.188.

¹²⁵ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 170.

бачачи, що сила не на її боці, не зробила протидії. Зброя так і не було пущено в хід, але пополанських рух переміг. Це сталося 20 жовтня 1250 р.¹²⁶

Відтепер пополани отримували всередині комуни свою особливу політичну і військову організацію. Суд над пополанами і командування пополанскую ополченням були вилучені з рук подеста і передані новому посадовій особі - «капітану народу», обирався пополанами з числа чужоземних лицарів. Діяльність капітана контролювалася вищим пополанскую радою дванадцяти старійшин, які обиралися по дві особи від шести районів міста - сісти. Для обговорення найважливіших питань було створено, крім того, рада 36-ти, також обирався порівну від кожної сісти. Місто було розбито на двадцять територіальних військових округів, пополани округу складали окремий військовий загін - «компанію» - зі своїм прапором і командиром. По звуку дзвони на вежі Дель Леоне компанії збиралися під командуванням капітана народу, готові навчити нобілів поважати конституцію 1250 року і почитати рада анціанов. У контадо були створені такі самі компанії в кожному церковному приході, число 96, які об'єднали селян проти феодалських сеньйорів.¹²⁷

Таким чином, повстання 1250 р. розпочавшись як антигібеллінское виступ, переросло потім в незрівнянно більш значне рух. Мало того, що було покладено край гніту гібеллінської знаті і зміщені всі чиновники комуни¹²⁸. Вперше в історії Флоренції грізно пролунав лозунг, що визначили подальші долі міста: «Хай живе народ!»¹²⁹ Вперше пополани створили потужну військову і політичну організацію, в якій фактично не було місця нобілів. Вперше пополани прийшли до влади. Це було нищівним ударом не тільки по гібеллінському нобілітету, але і по Дворянству в цілому. І коли народ взяв владу, було вирішено, що для

¹²⁶ Малиспини Р. Флорентийская история / пер. Дживелегова А. М. : Польза, 1931. С. 149.

¹²⁷ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 20.

¹²⁸ Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza. 2017. P. 221

¹²⁹ Rosa Maria Dessì, Guelfi e Ghibellini, prima e dopo la battaglia di Montaperti(1246-1358). Siena.2011. P. 128

посилення народу все вежі Флоренції (серед яких багато хто був заввишки в 120 ліктів) повинні бути зруйновані, з тим щоб висота їх не перевищувала 50 ліктів: і так було зроблено. Отже, конституція 1250 р. не тільки об'єктивно, принципово була ворожа всьому нобілітету, а й практично, безпосередньо, відразу ж обрушилася і на гібелінські, і на гвельфське дворянство.¹³⁰

Прихід до влади популанів і перемога гвельфів почали приносити свої результати. Флорентійцям супроводжують удача в безперервних військових діях 1251-1252 рр. проти Сьена, Пістойі, Пізи, могутніх синьйорів Убальдішг і всієї гібелінської знаті. Зростає багатство міста. У вересні 1252 р. Флоренція почала карбувати (першою серед європейських міст) золоту монету - повноцінний, в 24 карата чистого золота флорин¹³¹. «Почали згадані нові флоріни поширюватися по, світла».- із захопленням пише купець Віллани¹³², схвилювано і гордо розповідаючи, як в далекому Тунісі, тамтешній король став розпитувати пізанцями, що це за Флоренція, де вибивається така чудова монета, і як ті не хотіли говорити, і як: якийсь «мудрий» флорентійський купець осоромив перед королем Пізу¹³³, яка не мала своєї золотої монети і не могла зрівнятися населенністю і багатством з його рідним містом. Віллани мав підстави пишатися: флорин незабаром дійсно обійшов - разом з флорентійським сукном - мало не весь відомий тоді світ, діставшись до Тихого океану.¹³⁴

У лютому 1254 р. Флоренція вдало закінчує війну з Пістойєю. У серпні флорентійські війська вступають в Ареццо; гібеліни залишають місто, над яким встановлюється флорентійський протекторат. У тому ж 1254 р. розгромлена Піза

¹³⁰ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 197.

¹³¹ Рутенбург В. История Итальянских городов от раннего Средневековья до эпохи Возрождения. СПб. : Наука, 1987. С. 142.

¹³² Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 211.

¹³³ Rosa Maria Dessì, Guelfi e Ghibellini, prima e dopo la battaglia di Montaperti(1246-1358). Siena.2011. P. 140

¹³⁴ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 213.

була змушена прийняти надзвичайно вигідні для флорентійців мирні умови¹³⁵. Договір ставив Пізу по суті в економічну залежність від спробувала порушити мир, вона була розгромлена враз. Хроніст оцінює успіхи 1256 р. наступним чином: «в цьому році флорентійці встановили панування над усією Тосканою»¹³⁶. У липні 1258 р. нобілі-гібеліни, яким в 1252 році було дозволено повернутися із заслання спробували підняти заколот проти пополанскую режиму. Але озброїлися купці і ремісники без особливих зусиль подавили бунт. Кілька ватажків (в тому числі Уберто дельи Уберті) поплавилися головою, багато хто був знову висланий. У вересні того ж року був схоплений за звинуваченням у змові з гібеллінами якийсь Абат належав до знатного гібеллінські роду, і страчений «при криках народу»¹³⁷. Страта ченця накликала на Флоренцію папський інтердикт і показала, як малоуважительно ставилися до духовенства і як впевнено почували себе побожні флорентійські пополани, що не побоялися заради покарання гібеліни в рясі піти на конфлікт з церквою.

У 1260 р. над Флоренцією згустилися хмари. Вигнані гібеліни, отримавши підтримку Сьєна і Манфреда, який надіслав на допомогу їм загін на чолі з графом Джордано, знову погрожували місту флорентійські пополани були налаштовані войовничо і висловилися на користь негайного походу на Сьєна. Гвельфидворяни, які вважали, що доцільніше поки вичікувати, змушені були підкоритися волі пополанов. На початку вересня 1260 р. флорентійське військо, що налічувало 35 тисяч піхотинців і 3 тисячі вершників, прийшло до річки Арбія, «в місце, зване Монтаперті»¹³⁸.

4 вересня почався бій. Гібеліни, уникли вигнання і знаходилися в рядах флорентійського війська, заздалегідь таємно змовившись з противником,

¹³⁵ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 21.

¹³⁶ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 169.

¹³⁷ Дживелегов А. К. Средневековые города в Западной Европе. СПб.: Книжное дело, 1902. С. 137.

¹³⁸ Малиспини Р. Флорентийская история / пер. Дживелегова А. М. : Польза, 1931. С. 170.

раптово змінили на поле битви. «Вони самі кричали:" Смерть флорентійцям! "» - з жахом зазначає хроніст¹³⁹. Якийсь мессер Бокка дельї Абат під'їхав до мессеру Пацці, який тримав «прапор народу», і відсік мечем йому руки; флорентійці зі здриганням побачили, як їх бойовий прапор несподівано звалилося на землю¹⁴⁰ (зрадник Абати догодить потім в крижану холоднечу дантовського Ада, і його душу поет власноруч піддасть шаленому катуванню, «за Монтаперті зайвий раз помщуся»)¹⁴¹. Лицарі-гвельфів потупили трохи краще - почали тікати з першого натиску ворога. Пополанская піхота, кинута напризволяще дворянської кіннотою, була розгромлена, незважаючи на мужній опір. 1500 пополанов було взято в полон 2500 впали мертвими; мало не кожна пополанская сім'я зазнала втрату; води Арбії забарвилися кров'ю¹⁴². Що стосується чисельності та жертв внаслідок битви то хроністи дають досить неоднозначні свідчення, а науковці з цієї проблематики взагалі дають іноді протилежні цифри. Тому говорячи про наведені дані Рутенбурга в 1500 полонений пополанів та 2500 загинувших можна казати умовно. Наприклад італійський дослідник Піерлуці у своїй спеціалізованій роботі присвяченій битві при Монтаперті¹⁴³ взагалі вказував, що майже всі пополани які приймали участь у битві загинули(приблизно 4000).

13 вересня гвельфів-нобілі вдруге пішли у вигнання. 16 вересня під Флоренцію урочисто вступили німецькі війська на чолі з графом Джордано, а за ними - гібелінська знать. Перше, що було зроблено Джордано, це знищення конституції 1250 року і пов'язаних з нею порядків і установ, всіх політичних завоювань пополанов будинку гвельфів були зруйновані, їх майно конфісковано, все населення Флоренції приведено до присяги королю Манфреду. У палаццо, де

¹³⁹ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 172.

¹⁴⁰ Duccio Balestracci. La battaglia di Montaperti. Laterza, 2019. P. 125

¹⁴¹ Данте А. Божественная комедия / пер. Минаевой Д. М. : Издательство «Э», 2016. С. 211.

¹⁴² Рутенбург В. Итальянские коммуны во Флоренции в 14 веке. СПб. : Наука, 1951. С. 97.

¹⁴³ Pierluigi Romeo. La battaglia di Montaperti vol. 1: Storia e cronaca di una battaglia del duecento. Luca Cristini Editore, 2019. P. 54

раніше засідали пополанські старійшини, тепер влаштувався королівський вкрай граф Гвідо Новелло¹⁴⁴.

Тільки в 1265 р. флорентійські пополани почули позитивні новини. Карл Анжуйський, брат французького короля і володар Провансу, три роки торгувався з папською курією, яка пропонувала йому неаполітанський престол. Вирішивши, нарешті, що угода обіцяє достатні вигоди, Карл в травні 1265 р. виступив в Італію. Віллани намалював у своїй хроніці виразний портрет цього розумного, рішучого, жорстокого і хижого авантюриста, з «ніколи не усміхненим обличчям», на якому виділялися «великий ніс» і «лютий погляд», портрет людини, «мало говорив багато робив», «любив повторювати, що той, хто спить, тільки втрачає час», «жодного на землі, влада і гроші». 26 лютого 1266 року в битві при Беневенто Манфред був розгромлений і загинув¹⁴⁵. Відтепер Карл Анжуйський міг майже безперешкодно господарювати в Південній і Середній Італії і грабувати своїх нових сицилійських підданих.

Ледве звістку про Беневентську битву досягла воріт Флоренції, як «флорентійські пополани, які в душі були скоріше гвельфами, ніж гибеллинами, ... підбадьорилися і взроптали, страждаючи від безмірних поборів і податків, введених графом Гвідо Новелло і іншими правителями міста». Положення гибелінська знать, що позбулася підтримки Манфреда, стало небезпечним. Боячись пополанську повстання, гибеллинские вожді і граф Гвідо Новелло спробували заспокоїти народ деякими поступками¹⁴⁶. Вони призначили замість одного подеста - двох, болонських дворян, членів лицарського релігійного «братства радіють», при чому мессер Родеріго ді ландоле був гибеліни, а мессер Каталано де Малавольті - гвельфів¹⁴⁷. Цим підкреслювалася партійна терпимість

¹⁴⁴ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 22.

¹⁴⁵ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 216.

¹⁴⁶ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 211.

¹⁴⁷ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 24.

правлячої знаті. Крім того, пополам було дозволено обрати раду при подеста з 36 осіб. До ради увійшли, мабуть, представники виключно торгово-промислової верхівки. Компетенція ради 36-ти була обмежена контролем над фінансами комуни. Але граф Гвідо прорахувався¹⁴⁸. Не можна було сподіватися відбутися подібними жалюгідними подачками, коли по всій Італії верх брали гвельфів, а флорентійські пополани тяглися до зброї, «згадуючи, як раніше влада і управління були в їх руках, а тепер вони не були господарями, і гібеліни зверталися з ними, як з собаками ...» Ось до чого прагнули пополани: стати господарями міста, як 1250 р.¹⁴⁹ Зрозуміло, створення ради 36-ти не могло їх задовольнити. Але вони використовували його як легальний орган, спираючись на який можна було підготувати ґрунт для рішучого виступу. Щодня засідаючи на Новому ринку в будинку цеху Каліман. Рада зумів прийняти закон неопіненною важливості: сім старших цехів отримували, згідно з новим законом, право на політичну і військову організацію, консулів, прапори і т. Д. Рішення ради 36-м викликало бурхливе обурення гібелінська знать, явно не очікувала такого обороту подій¹⁵⁰. Граф Гвідо, маючи потребу в грошах, щоб заплатити німецьким найманцям, зажадав від ради 36-ти обкласти населення нової надзвичайної кріпаками, що становить 10% від загальної суми постійного податку. Рада всіляко затягував здійснення вимоги вікарія, сподіваючись знайти кошти іншим шляхом. Тоді граф Гвідо зібрав нараду гібелінського нобілітету, на якому було вирішено розігнати рада 36-ти, що перетворився в центр пополанской опозиції. Вікарій закликав до міста феодалів кондато і оголосив про розпуск ради 36-ти і реквізиції майна його членів¹⁵¹. Дізнавшись про це, радники терміново зібралися в приміщенні Калімалі. У будинку, де вони засідали, нобілі

¹⁴⁸ Rosa Maria Dessì, Guelfi e Ghibellini, prima e dopo la battaglia di Montaperti(1246-1358). Siena.2011. P. 179

¹⁴⁹ Малиспини Р. Флорентийская история / пер. Дживелегова А. М. : Польза, 1931. С. 177.

¹⁵⁰ Рутенбург В. Итальянские коммуны во Флоренции в 14 веке. СПб. : Издательство Академии наук СССР, 1951. С. 105.

¹⁵¹ Дживелегов А.К. Начало Итальянского возрождения. М.: Польза, 1908. С. 76

на чолі з Ламберті, пролунали крики: «Геть зрадників Тридцять шість!»¹⁵² Тоді озброїлися цехи, і пополанскую ополчення початок зосереджуватися на площі Святої Трійці. Місцем збору гібелінської знаті і найманих німецьких військ стала площа Сан-Джованні. Граф Гвідо спробував перейти в наступ, але його вершники натрапили на барикади, споруджені повсталими, «і пополани виставили проти його німців списи» Опір, який вчинила пополанами, нагнало на графа такий панічний страх, що він негайно потайки втік з міста і так квапив коня, що ввечері був уже в Прато¹⁵³. Слідом за ним бігли і багато нобілі-гібелліни. День 11. листопада 1266 р приніс повсталим пополанам рішучу перемогу. На наступний ранок, віддихавшись і прийшовши трохи до тями, гібеліни зрозуміли, що зробили своєю втечею нову помилку, і вирішили повернутися назад. Але їх зустріли замкнені ворота, а з міських стін на них посипалося каміння це означало, що «народ Флоренції був рухається бажанням вершити свої справи без пана»¹⁵⁴

Наведена фраза Стефани, як і всі повідомлення хронік щодо передумов, ходу і результатів повстання 11 листопада 1266 р показує, що повстання носило чисто пополанскую характер (як і в жовтні 1230 г.) і привело до влади купців з старших цехів, що спиралися на широкі маси ремісників

У січні 1267 р. пополани погодилися на повернення в місто нобілів-гвельфів через зберігання гібелінської небезпеки¹⁵⁵. Але гвельфський дворянство не бажало миритися з відновленням пополанов і вступило в таємні переговори з Карлом Анжуйським. Карл послав до Флоренції 800 французьких лицарів на чолі з графом Гвідо де Монфором, урочисто в'їхали в місто в перший ранок паски

¹⁵² Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 246.

¹⁵³ Rosa Maria Dessì, Guelfi e Ghibellini, prima e dopo la battaglia di Montaperti(1246-1358). Siena.2011. P. 210

¹⁵⁴ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 249.

¹⁵⁵ Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza. 2017. P. 120

1267 р. ніч напередодні гібеліни втекли з Флоренції¹⁵⁶, відправившись в нове вигнання, якому судилося стати безповоротним. Гвельфи-нобіллі запропонували Карлу Анжуйському влада над Флоренцією на десять років. Карл спочатку вважав за потрібне лицемірно відмовитися, заявивши, що «бажає панувати лише в серцях флорентійців»¹⁵⁷, але потім, втім, погодився і призначив вікарія. Отже, замість Манфреда флорентійці отримали на шию Карла Анжуйського, замість одного графа Гвідо (Новелло) іншого графа Гвідо (де Монфора), замість німецьких найманців французьких найманців, замість засилля гібелінської знаті - засилля знаті гвельфська¹⁵⁸.

Після приходу в місто французьких військ органи управління перетворюються таким чином, що пополани відтісняються від влади. Правда, пополани зберегли (на відміну від періоду панування гібелінів деякі політичні права (в тому числі військові цехові організації, право участі в радах комуни і т. Д.). Але все ж господарем Флоренції став тепер гвельфський нобілітету, на який спиралися вікарії Карла Анжуйського, наділені верховною владою. Назва «anziani» нагадувало про конституцію 1250 року, а тому воно було замінено назвою «buoni uomini» Зрозуміло, змінилася не тільки назва: 12 «добрих людей» обиралися дворянством, а не пополами. Титул капітана народу теж звучав тепер інакше: «Capitano della Massa»¹⁵⁹. Відповідно змінилися назви комунальних рад і статутів.

Таким чином, чергове втручання зовнішніх сил відкинуло на кілька років назад розвиток Флоренції, і все нелегко дісталися успіхи флорентійських пополанов в боротьбі проти «своїх», місцевих феодалів були, здавалося, в один день перекреслені зусиллями тимчасово об'єдналися сусідніх феодалів.

¹⁵⁶ Дорофеев С.И. (отв. ред.) История Италии. В 3-х томах. Том 3. М.: Наука, 1971. С. 341

¹⁵⁷ Малиспини Р. Флорентийская история / пер. Дживелегова А. М. : Польза, 1931. С. 188.

¹⁵⁸ Rosa Maria Dessì, Guelfi e Ghibellini, prima e dopo la battaglia di Montaperti(1246-1358). Siena.2011. P. 100

¹⁵⁹ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 24.

Малеспіні кінчає розповідь про гірку битві словами: «І з цієї причини була знищена влада народу, що тривала зі стількома перемогами і величчю десять років»

Для правильного розуміння характеру ладу, встановленого з квітня 1267 р. особливо важливо відзначити величезне, вирішальне значення гвельфський партії в політичному житті міста. До сих пір вираз гвельфський «партія» вживалося в умовному сенсі, маючи на увазі просто сукупність прихильників гвельфський орієнтації. Але в середині XIII ст. виникає гвельфська партія в буквальному сенсі. У документі, що відноситься до 1248 р. вперше зустрічається згадка про «*Capitani Partis Ecclesie*». Але остаточно гвельфський партія (або просто «партія», як її називали флорентійці) оформляється в 1267 р.¹⁶⁰. Справами партії відали дві партійних ради - таємний (з 14 осіб) і великий (з 60 осіб) «Правителями партії» (спочатку - це три «консула», пізніше - три «капітана партії») могли бути тільки лицарі Партія до середини XIV ст. була організацією гвельфський знаті і осередком реакції¹⁶¹

З 1267 р. комунальні поради стали свого роду розширеними порадами партії, яка керувала Флоренцією разом з королівським вікарієм. В результаті реквізиції гібеллінські майна (в відшкодування збитків, заподіяних гвельфам в період між 4 вересня 1260 р. і 11 листопада 1266 р.) партія отримала величезну суму. Реквізоване майно, перейшло в партійну казну і було розпродано, а гроші пущені в комерційний оборот. Ця обставина зробила гвельфський партію потужною економічною силою і ще більш прив'язало до гвельфський прапора осіб, які опинилися власниками колишніх гібеллінських будинків і земель¹⁶². Хроністи розповідають, що гібелін-кардинал Оттавіано дельї Убальдіні,

¹⁶⁰ Rosa Maria Dessì, *Guelfi e Ghibellini, prima e dopo la battaglia di Montaperti*(1246-1358). Siena.2011. P. 110

¹⁶¹ Рутенбург В. Итальянские коммуны во Флоренции в 14 веке. СПб. : Издательство Академии наук СССР, 1951. С. 162.

¹⁶² Ревякина Н. В. Средневековый город. Саратов: Наука, 1998. С. 231

дізнавшись про це, вигукнув: «Після того як флорентійські гвельфів пустили майно в оборот, гібеліни ніколи вже більше не повернуться [до Флоренції]!»¹⁶³

Квітень 1267 р. - важлива віха в історії Флоренції. Цією датою можна позначити кінець довгого, що тривав століттями періоду політичної боротьби, з'ясувати сутність якого було однією з завдань даної роботи. З одного боку, - велика земельна знати. З іншого боку, - купці, ремісники і дрібне дворянство, більш тісно, ніж велика знати, пов'язане з міською економікою, яка втягнула навіть в значній своїй частині в торгівлю, підприємництво і банківська справа (особливо з початку XII ст.). Це - загальні контури розстановки соціальних сил¹⁶⁴. З плином часу з'являлися нові риси обумовлені економічним розвитком міста; кожен з двох ворожих таборів зазнав помітні внутрішні зміни, які дали нам можливість намітити всередині розглянутого періоду певні етапи. Але всі вони - етапи одного періоду. Бо, поки гібеллінська знати залишалася найнебезпечнішим ворогом флорентійських пополанов і дрібних нобілів, гвельфський блок продовжував існувати. Хоча до середини XIII століття посилюючись пополани беруть владу в свої руки завдаючи тим самим удар всьому нобілітету, хоча вже 1250 р. руйнування гвельфський будинків-веж сповістило про відкрити і гострій боротьбі всередині гвельфський табору між дворянством і пополанами, однак гібелінська небезпека все ще грізно маячила на політичному горизонті, владно вимагаючи єднання всіх антигібеллінських сил. І гвельфський блок зберігався, незважаючи на потужне відцентрове тиск.¹⁶⁵

Таким чином, шість років похмурого гібеллінське панування, важко що вразила і пополанов, і дрібне дворянство. Але в 1267 р. гібеліни назавжди були вигнані з міста¹⁶⁶, а в наступному році битва при Тальякоццо покінчила з

¹⁶³ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 236.

¹⁶⁴ Paolo Grillo. Le guerre del Barbarossa. I comuni contro l'imperatore. Laterza, 2018. P. 211

¹⁶⁵ Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza. 2017. P. 189

¹⁶⁶ Paolo Grillo. L'Aquila e il giglio. 1266: la battaglia di Benevento. Salerno, 2015. P. 121

віковими посяганнями Гогенштауфенов на незалежність Флоренції і позбавила гибеллинов найважливішою опори. Тим самим була знищена основа гвельфський блоку. І він негайно розпався під напором класових протиріч, що утворилися в ньому протягом попередніх десятиліть. «Цей розбрат, - каже Макьявелли, - залишався прихованим, поки гибеліни вселяли страх, але, як тільки вони були приборкані, виявив свою силу». Пополани дочекалися торжества над великою феодалною знаттю, над гибеллинами, але тепер їм стояли довгі роки боротьби з іншою фракцією феодалного класу - з гвельфський дворянством¹⁶⁷. Ось чому вступ до міста французького загону під командуванням ясновельможного Гвідо ді Монфора знаменувало початок нового великого періоду в історії Флоренції¹⁶⁸. Так підійшли до кінця основні етапи боротьби гвельфів і гибелінів у Флоренції. В кінцевому підсумку перемогу здобула партія гвельфів, але, як надалі покаже історія, ця подія ніяк не означало завершення соціально політичної боротьби у Флоренції, вона просто придбала новий характер.

¹⁶⁷ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 244.

¹⁶⁸ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 26.

Глава 3: Доля гвельфів після перемоги і соціально політичні конфлікти у Флоренції другої половини XIII столітті

Після подій 1267 р. та остаточної перемоги флорентійських гвельфів між нобілями та пополанами все ще незмінно існували підозрілість і ворожість, вони не приводили до поганих наслідків, і всі жили в мирі та злагоді. І якби відносний спокій не був порушений новими внутрішніми заворушеннями, то його не похитнули б нападу ззовні, так як Флоренція досягла того, що їй вже не доводилося протистояти ні імператору, ні вигнаних з міста громадян, і у неї вистачало сил протистояти всім іншим італійським містам. Але удар, якого вона могла не боятися від зовнішніх ворогів, завдали їй вороги внутрішні¹⁶⁹.

Після 1267 року і остаточної перемоги гвельфів над гібелінами, у Флоренції на деякий час зупинилися внутрішні бойові дії і соціально політичні конфлікти¹⁷⁰. Проте через кілька десятиліть у Флоренції знову спалахнув внутрішній соціально політичний конфлікт - поділ партії гвельфів на чорних і білих, що безумовно супроводжувалося бойовими діями на вулицях Флоренції. Останні роки XIII століття у Флоренції стали загостренням суперництва між різними впливовими родинами, яке призвело до розколу партії гвельфів в цьому місті на два ворожі табори. Проте Рутенбург неодноразова зауважував у своїх роботах, що після 1267 року конфлікт у Флоренції не завершувався, а набув іншого характеру та тривав ще приблизно чверть століття¹⁷¹.

¹⁶⁹ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 261.

¹⁷⁰ Canaccini Federico. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza. 2019. P. 22

¹⁷¹ Рутенбург В. Италия и Европа накануне нового времени: очерки. СПб.: Наука, 1974. С. 234

У Флоренції було два наймогутніших сімейства - Черки і Донаті¹⁷², що відрізнялися благородством походження, багатством і чисельністю залежних від них людей¹⁷³. У Флоренції вони були сусідами, що призводило до деяких сутичок між ними, проте не настільки сильним, щоб справа дійшла до застосування зброї і, може бути, взаємна ворожість ця і не набула б ніяких поганих наслідків, якби її не виникли нові підставини. Серед найбільш видних сімейств Пістої виділялися Канчельєрі. Сталося, що Лорі, син мессери Гульєльмо, і Джері, син мессери Бертаккі, обидва члени цього сімейства, посварилися за грою, і Лорі завдав Джері легку рану¹⁷⁴. Ця подія засмутила мессери Гульєльмо, який, сподіваючись дружелюбністю виправити становище, лише погіршив його, коли велів синові піти до батька пораненого і просити у нього вибачення. Лорі корився батькові, однак цей гуманний вчинок анітрохи не пом'якшив жорстокого мессери Бертаккі, який звелів своїм слугам схопити Лорі і відрубати йому одну руку. При цьому він сказав: «Повертайся до свого батька і скажи йому, що рани лікуються залізом, а не словами!»¹⁷⁵. Ця жорстокість так обурила мессери Гульєльмо, що він звелів усім своїм взятися за зброю для помсти за неї, а мессер Бертаккі, в свою чергу, озброївся для самозахисту. Таким чином зову через конфлікт місцевої родової знаті і почався конфлікт не тільки в цих сімействах, а й у всій Флоренції¹⁷⁶.

Так як предком всіх Канчельєрі був мессер Канчельєрі, мав двох дружин, одна з яких звалася Бьянка, та з партій на які розділився цей рід, що відбувалася від Бьянкі, стала називатися «білої», а інша, вже просто на протигагу їй,

¹⁷² Баткин Л. Итальянское возрождение: Проблемы и люди. М.: Российский государственный гуманитарный университет, 1995. С. 289

¹⁷³ Рутенбург В. Итальянские коммуны во Флоренции в 14 веке. СПб. : Наука, 1951. С. 113.

¹⁷⁴ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 264.

¹⁷⁵ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 265.

¹⁷⁶ Canaccini Federico. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza. 2019. P. 49

прийняла прізвисько «чорних»¹⁷⁷. Між обома сторонами стали відбуватися збройні сутички, було чимало побитих на смерть людей і зруйнованих будинків. Помиритись вони ніяк не могли, хоча і знемагали в цій боротьбі, і, нарешті, захотілося їм або припинити розбрат, або посилити його, втягнувши в цю справу і інших. Тому вони з'явилися у Флоренцію, де чорним, пов'язаних з будинком Донаті, надав підтримку мессер Корсо, глава цього роду. Тоді білі, щоб мати сильного союзника проти Донаті, звернулися до мессеру Вері деї Черкей, ні в чому не поступається мессеру Корсо¹⁷⁸.

Новини, що виник у Флоренції привід для повстання розпалив стару ворожнечу між родинами Черкей і Донаті, і вона так ясно давала про себе знати, що пріори та інші добрими намірами громадяни стали побоюватися, як би справа не дійшла в будь-який момент до збройного зіткнення і від цього не виник розбрат у всьому місті. Вони звернулися до верховного чолі церкви, бажаючи його застосувати владою своєї для припинення цієї ворожнечі засіб, якого вони не могли знайти¹⁷⁹. Папа велів мессеру Вері з'явитися перед його очі і наказав йому примиритися з сімейством Донаті¹⁸⁰. Тут мессер Вері зобразив подив, заявивши, що ніяких ворожих відносин з ними у нього не існує і що замирення адже передбачає війну, а війни ніякої немає, і він тому дивується, чому треба миритися. Так мессер Вері і повернувся з Рима без жодних зобов'язань, а ворожі почуття продовжували набухати. Стояв травень місяць, а в цей час всі свята у Флоренції супроводжуються громадськими звеселяннями¹⁸¹. Кілька молодих людей з сімейства Донаті, зі своїми друзями проїжджаючи верхи поблизу від Санта Тріні- та, зупинилися подивитися на танцюючих жінок. Тут підїхали і кілька людей з сімейства Черкей, теж у супроводі чималого числа нобілів. Не

¹⁷⁷ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 220.

¹⁷⁸ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 27.

¹⁷⁹ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 224.

¹⁸⁰ Canaccini Federico. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza. 2019. P. 59

¹⁸¹ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 231.

знаючи, що попереду молодь Донаті і теж бажаючи подивитися на танці, вони на своїх конях стали прориватися в перші ряди і при цьому безцеремонно потіснили вершників з сімейства Донаті. Ті, визнавши себе ображеними, оголили мечі. Молодь Черкей не залишилась в боргу, і противники роз'їхалися лише після того, як було нанесено і отримано багато ран¹⁸².

Це зіткнення виявилось причиною чималих бід, так як все місто, як гранди, так і пополани, розділилися на дві партії, які прийняли назву білих і чорних. На чолі партії білих були Черкей, і сторону їх прийняли сімейства Адіма-ри, Абати, частина родин Тозінгі, Барді, Россі, Фрескобальді, Нерлі і Маннеллі, все цілком Моцці, Скалі, Герардіні, Кавальканті, Малеспіні, Бостік, Джандонато, Веккьетти і Аррігуччі¹⁸³. До них же приєдналися і багато пополанскую пологи разом з усіма розташованими у Флоренції гибеллинами. Так що через велику кількість своїх прихильників білі, можна сказати, верховодили в місті¹⁸⁴.

З іншого боку на чолі чорних виявилися Донаті, і з ними все ті з названих вище сімейств, хто не став підтримувати білих, а також всі з родів Пацці, Вісдоміні, Маньєра, Баньєзі, Торнаквінчі, спини, Буондельмонті, Джанфільяцці, Брунеллески¹⁸⁵. Внаслідок цього капітани гвельфський партії і всі прихильники гвельфів і прихильники республіки стали вельми сильно побоюватися, як би цей новий розлад не погубив би всю державу і не відновив партію гібелінів, і знову відправили до Папи Боніфацій послів, просячи його прийняти якісь заходи, якщо він не хоче, щоб місто, завжди залишилося міцним щитом церкви,. Тоді Папа послав до Флоренції кардинала - португальця Маттео д'Аква-Спарта¹⁸⁶. З самого початку йому стала чинити всякі перепони партія білих яка, розраховуючи на

¹⁸² Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 278.

¹⁸³ Federico Canaccini. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza, 2019. P. 129

¹⁸⁴ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 280.

¹⁸⁵ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 281.

¹⁸⁶ Canaccini Federico. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza. 2019. P. 77

свою чисельність, не дуже боялася його. Обурений, він пішов з Флоренції, наклавши на неї інтердикт, так що залишив він місто в ще більшій смути, ніж до свого приїзду¹⁸⁷.

Таким чином сталося, що значна кількість членів роду Черкей і роду Донаті зустрілося на одних похоронах. Між ними почалася суперечка, незабаром перейшла в сутичку, проте поки все обмежилось безладом. Коли всі розійшлися по домівках, Черкей вирішили напасти на Донаті і рушили на них великим натовпом, але завдяки доблесті мессери Корсо були відкинуті і майже всі отримали поранення. Все місто взялося за зброю, Синьорія і закони виявилися безсилими перед шаленством знаті, а найбільш розсудливі і добрими намірами громадяни жили в постійному страху¹⁸⁸.

У Донаті і їх прихильників було більше причин для побоювань, так як вони були слабші і щоб поправити їх справа, мессер Корсо порадився з іншими ватажками чорних і з капітанами гвельфської партії, і вони вирішили, вважаючи, що це приборкає білих, просити папу надіслати до Флоренції якогось принца королівської крові, щоб він навів лад у державі¹⁸⁹. Противна партія донесла пріорам про цю, сходці і прийнятому на ньому рішенні, зобразивши його як змова проти народної свободи. Так як обидві ворогуючі партії були озброєні, Синьорія, осміліла завдяки мудрим порадам Данте¹⁹⁰, одного з тодішніх її членів, постановила озброїти народ Флоренції, до якого приєдналися у великій кількості жителі контадо. Таким чином, ватажки ворогуючих партій змушені були скласти зброю, після чого мессер Корсо Донаті і багато хто з чорних піддані були вигнання. Щоб засвідчити свою неупередженість, Синьорія вигнала також

¹⁸⁷ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 239.

¹⁸⁸ Дживелегов А. К. Средневековые города в Западной Европе. СПб.: Книжное дело, 1912. С. 148.

¹⁸⁹ Рутенбург В. Итальянские коммуны во Флоренции в 14 веке. СПб. : Наука, 1951. С. 124.

¹⁹⁰ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 28.

декого з білих, які, втім, незабаром повернулися в місто під тим або іншим поважним приводом¹⁹¹.

Мессер Корсо і його прихильники, впевнені в тому, що Папа на їхньому боці, вирушили до Риму. При папському дворі знаходився тоді Карл Валуа брат короля Франції, проїздом в Сицилію, куди він покликаний був королем неаполітанським. І Папа, поступаючись проханням флорентійських вигнанців, вважав цілком доречним послати Карла до Флоренції в очікуванні, поки не настане час року, сприятливе для морської подорожі¹⁹². Карл прибув туди, і хоча правили містом білі ставилися до нього з підозрою, як до вождя гвельфів і посланнику Папи, вони все ж не тільки не наважилися перешкодити його приїзду, але навіть, прагнучи заручитися його розташуванням, дали йому право розпоряджатися в місті, як йому буде завгодно. Наділений такою владою, Карл¹⁹³ негайно ж озброїв всіх своїх друзів і прихильників, а це викликало в народі підозреність- не зазіхає він на свободу Флоренції, - і ось все сховалися в своїх будинках, готові вийти звідти зі зброєю, тільки-но Карл що-небудь зробить. Черкей і ватажки партії білих, стояли деякий час на чолі республіки, пихою своєї викликали до себе загальну ворожість. З цієї причини мессер Корсо і інші вигнанці з партії чорних здобули сміливе намір повернутися до Флоренції, будучи до того ж впевнені, що Карл і капітани гвельфській партії на їхньому боці¹⁹⁴.

Незважаючи на те що все населення міста, побоюючись Карла, було озброєне, мессер Корсо і інші вигнанці в супроводі великої кількості своїх друзів безперешкодно увійшли в місто¹⁹⁵. І хоча багато спонукали мессери Вері Черкей

¹⁹¹ Canaccini Federico. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza. 2019. P. 82

¹⁹² Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 241.

¹⁹³ Виллари П. Джироламо Савонарола и его время. СПб.: Грядущий день, 1913. С. 39

¹⁹⁴ Canaccini Federico. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza. 2019. P. 86

¹⁹⁵ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 274.

вийти зі зброєю їм назустріч, він відмовився, заявивши, що виклик кинутий флорентійському народу, який і повинен приборкати сміливих. Однак вийшло зовсім протилежне: замість того щоб покарати чорних, народ охоче прийняв їх, і самому мессеру Вері довелося заради порятунку свого бігти. Бо мессер Корсо, увірвавшись в місто через ворота Пинті, закріпився у Сан П'єтро Маджоре неподалік від свого будинку, а потім, коли до нього стали стікатися його друзі і багато хто з пополанов, які бажали змін, першим обов'язком звільнив з в'язниць усіх, хто знаходився у в'язниці за державні і кримінальні злочини. Він примусив синьйорів повернутися в свої будинки вже в якості приватних громадян, влаштував вибори нової Синьйорії, тільки з пополанов і прихильників чорних, які протягом п'яти днів громили будинки найбільш видних членів партії білих¹⁹⁶. Черкей і інші ватажки цієї партії, бачачи, що принц Карл і велика частина народу проти них, втекли з міста і зміцнилися в своїх замках. Не хоче спочатку слідувати порадам тата, вони тепер змушені були звернутися до нього за допомогою, доводячи, що Карл замість того, щоб замирити флорентійців між собою, вніс в місто лише нові чвари. Тоді тато знову послав до Флоренції легатом своїм мессери Маттео д'Акваспарта¹⁹⁷, який домігся примирення між будинками Черкей і Донаті, закріпивши його новими шлюбними союзами¹⁹⁸. Але так як легат до того ж побажав, щоб білі допущені були до влади, а чорні на це не погодилися, він пішов з Флоренції в великому незадоволенні і гніві, наклавши на місто за непокору інтердикт¹⁹⁹.

Отже, на кінець XIII ст. у Флоренції знаходилися тепер обидві партії, і обидві були незадоволені: чорні - тим, що вороги їх повернулися і могли знову погубити їх і відібрати в них влада, білі - тим, що все-таки так і не мають ні влади, ні почестей. До цих неминучим приводів для роздратування і підозр додалися ще

¹⁹⁶ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 243.

¹⁹⁷ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 280.

¹⁹⁸ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 281.

¹⁹⁹ Canaccini Federico. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza. 2019. P. 101

нові обставини. Мессер Нікколо Черк відправився в натовпом друзів в свої замські маєтки, і у Понте пекло Аффріко на нього напав Симоне, сину мессери Корсо Донаті²⁰⁰.

Сутичка сталася жорстока і скінчилася вона для обох сторін плачевно, бо мессер Нікколо був в ній убитий, а Симоне в ту ж ніч помер від ран²⁰¹. Ця подія знову порушило відносний мир в усьому місті, але, хоча чорні були в ньому більше винні, правлячі взяли їх під захист. Не встигли ще винести рішення у цій справі, як розкрився змову, влаштований білими і мессером П'єро Ферранте, одним з баронів принца Карла, з метою знову захопити владу. Розкрито він був завдяки виявленню листів від Черк до барону, хоча, правда, багато хто вважав, що листи-то підроблені і виходять від Донаті, які розраховували з їх допомогою змити пляму, що лягли на них зі смертю мессери Нікколо. Проте все Черкей²⁰² і їх прихильники з партії білих, а серед них і поет Данте, засуджені були до вигнання, майно їх було конфісковано, а будинки зруйновані. Вони розсіялися в різні боки разом з багатьма примкнули до них гибеллинами, шукаючи собі нових занять і нової частки. Однак незважаючи на свідчення хроністів про остаточне вигнання білих гвельфів, Татарінов в своїй роботі все ж таки зауважував, що спроби повернення до міста були проте безуспішні²⁰³. Частині вигнаних гвельфів все ж таки вдалося повернутися на батьківщину. Александро Барбео у своїй роботі²⁰⁴ провів дослідження щодо подальшої долі вигнанців, і прийшов до висновків що більше 80% білих гвельфів вдалося повернутися.

²⁰⁰ Alberto Peruffo. *la battaglia di Desio 1277: L'ascesa dei Visconti e la sconfitta dei Torriani*. Luca Cristini Editore, 2019. P. 34

²⁰¹ Макиавелли Н. *История Флоренции* / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 286.

²⁰² Ревякина Н. В. *Итальянский гуманизм эпохи Возрождения*. Саратов: Издательство Саратовского Университета, 1988. С. 57

²⁰³ Татарінов В. *Грозный вулкан вдохновения*. М.: Издательство «Э», 2017. С. 18

²⁰⁴ Alessandro Barbero. *Dante*. Laterza, 2020. P. 332

Що стосується Карла, то, виконавши те, для чого посланий був до Флоренції, він повернувся до батька, щоб потім приступити до здійснення своїх планів в Сицилії. Але там він виявився не мудріше й не краще, ніж у Флоренції, так що, втративши більшу частину своїх людей, з ганьбою повернувся до Франції²⁰⁵.

Після того як Карл відбув з Флоренції, життя в ній текла мирно. Чи не знаходив собі спокою тільки мессер Корсо, бо здавалося йому, що він не займає в місті належного йому положення: при владі були пополани, і, на його думку, республікою керували особи набагато менш значні, ніж він. Рухомий подібними почуттями, він вирішив прикрити більш-менш пристойними спонуканнями непристойність своїх душевних устремлінь²⁰⁶. Він зводив наклепи на громадян, які розпоряджалися державною скарбницею, звинувачуючи їх у розтратах громадських коштів на особисті потреби і вимагаючи їх викриття і покарання. Ці звинувачення підтримувалися тими, хто поділяв його прагнення, а також значним числом інших, необізнаних, але вірили, що мессер Корсо одушевлений виключно любов'ю до батьківщини²⁰⁷. Однак обмовлений мессером Корсо громадяни, спираючись на довіру і любов до них народу, всіляко захищалися. Розбрат цей заглибився настільки, що, коли законні засоби нападу і захисту виявилися недостатніми, справа дійшла до збройних зіткнень²⁰⁸. На одній стороні були мессер Корсо з єпископом Флорентійським мессером Лоттьєрі, багатьма грандами і деякими пополанами, на іншій - члени Синьйорії і велика частина народу, так що майже у всьому місті відбувалися невинні сутички. Бачачи розміри угрожуючої небезпеки, синьйори послали за допомогою в Лукку, і ось всі жителі Лукки поспішили до Флоренції. Завдяки їхньому

²⁰⁵ Kelly De Vries. *La battaglia di Campaldino 1289. Dante, Firenze e la contesa tra Comuni*. LEG Edizioni, 2019. P. 89

²⁰⁶ Рутенбург В. И. *Налогообложение и общественный кредит Флоренции XII — XV вв.* СПб. : Наука, 1941. С. 113.

²⁰⁷ Canaccini Federico. 1268. *La battaglia di Tagliacozzo*. Laterza. 2019. P. 121

²⁰⁸ Баткин Л. *Гвельфы и гибеллины во Флоренции*. М. : Наука, 1959. С. 29

втручання настало заспокоєння, заворушення припинилися, народ зберіг свої закони і свободу, але не став переслідувати винуватців смуту²⁰⁹.

До Папи дійшли відомості про чвари у Флоренції, і, щоб покінчити з ними, він послав туди своїх легатом мессери нік- Колао та Прато²¹⁰. Людина, широко відомий завдяки своєму становищу, вченості і доброчесності, він відразу ж викликав до себе таку довіру, що легко домігся у Флоренції права встановити по своїй волі образ правління²¹¹. Походить з гібеллін- ського роду, він прагнув до того, щоб повернути в місто вигнанців. Однак перш за все він постарався завоювати симпатії народу, а для цього відновив колишнє, розділене по загонах народне ополчення, що значно посилило пополанов і послабило грандів. Коли легату здалося, що народ вже задоволений, він вирішив вжити заходів для повернення вигнанців. Брався він за цю справу і так, і сяк, але нічого не виходило, і під кінець люди, які стояли при владі, почали лояльніше ставитися до нього з таким підозрою що він, розгніваний, змушений був покинути Флоренцію і повернутися до папського двору.

Таким чином, Флоренція ж залишилася як і раніше у владі смуту, та ще до того ж і під інтердиктом. Роздирали місто не тільки ці незгоди, але, крім того, ворожнеча між пополанами і грандами, гібелінами і гвельфами, білими і чорними. Все місто перебував при зброї, і всюди виникали сутички. Першими затіяли смуту Медичі і Джун, які були заодно з легатом і вимагали повернення бунтівників. Так що зіткнення відбувалися майже в усіх кварталах міста. До цих лих додався ще й пожежа. Спершу загорілося у Орто Сан Мікеле, в будинку Абати, потім вогонь перекинувся в будинку Капонсаккі, якісь згоріли дотла разом з будинками Маччіо, Амьєрі, Тоски, Чіпріані, Ламберт, Кавальканті і всім Новим ринком. Потім вогонь поширився до воріт Санта Марія, які теж тоді

²⁰⁹ Canaccini Federico. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza. 2019. P. 218

²¹⁰ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 244.

²¹¹ Рутенбург В. Великий итальянский атеист Ванини. М.: Издательство Академии наук СССР, 1959. 131 с.

начисто згоріли, і, повернувши до Старого мосту, пожеж будинку Герардіні, Пульчи, аміді й Лукардезі і ще стільки інших, що згорілих будинків налічувалося понад тисячу сімсот. Найпоширенішим думкою щодо цих пожеж було те, що вони виникли випадково під час однієї з сутичок. Але дехто стверджував, що підпал вчинив Нері Абати, пріор Сан П'єтро Скераджо, людина розбещений і охочий до злодіянь: бачачи, що народ тільки і зайнятий, що бійками, він, мовляв, вирішив вчинити таку мерзенність, з якою люди, зайняті зовсім іншим, ніяк не можуть впоратися. А щоб це йому легше вдалося, він скоїв підпал в будинку своїх родичів, де його злочину ніхто не подумав би перешкодити. Так в липні 1304 Флоренція і виявилася жертвою полум'я. Серед усього цього безладу один лише мессер Корсо Донаті не брався за зброю, вважаючи, що так йому набагато легше буде стати посередником між обома сторонами, коли статут, нарешті, від своїх боїв, вони побажають замиритись. Вони дійсно припинили озброєні сутички, але більше від перенасиченості вчиненим злом, ніж від прагнення до миру і злагоди. Скінчилося все тим, що заколотників повертати не стали, і підтримує їх партія вийшла з боротьби ослабілої²¹².

²¹² Canaccini Federico. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza. 2019. P. 131

Глава 4: Рушійна сила гвельфів у Флоренції, або чому велика частина флорентійців підтримувала Папу Римського.

Одним із завдань даної роботи було встановити справжні мотиви і рушійну силу флорентійців в контексті протистояння гвельфів і гібелінів. Повністю вивчивши всі процеси протистояння гвельфів і гібелінів у Флоренції в XIII в. , а також внутрішні і зовнішні причини цієї боротьби виникає питання: А що насправді було рушійною силою флорентійського суспільства гвельфів і гібелінів саме у Флоренції?²¹³.

Зародження протистояння гвельфів і гібелінів в самій Італії почалося ще задовго до того як цей процес соціально-політичної боротьби набрав серйозних обертів безпосередньо у Флоренції. Безпосередньо Макіавеллі, у своїй хроніці

²¹³ Canaccini Federico. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza. 2019. P. 141

стверджував, що флорентійці зберігали єдність до 1215 року і підпорядковувалися переможцю, не шукаючи нічого, крім безпеки²¹⁴, але цю дату як початок можна вважати виключно, як почала протистояння партій, а не зародження їх у Флоренції. У своїй праці Баренбойл неодноразово наголошував, що перш за все все флорентійське суспільство протягом багатьох століть бажала перш за все особистої безпеки та вигоди²¹⁵. Крім того Краснова також у своєму дослідженні присвяченому державному та політичному устрою Флоренції зазначала, що перш за все населення Флоренції балало власної безпеки і ставила під сумніви, що конфлікт гвельфів та гібелінів у Флоренції був боротьбою прихильників Папи проти імператора²¹⁶

Щоб повною мірою з'ясувати мотиви гвельфів і гібелінів у Флоренції необхідно розкрити мотиви двох ворогуючих таборів загалом в самій Італії. За численними джерелами виникнення партій гвельфів і гібелінів відбулося в 1080 р²¹⁷ .. А саме після смерті Миколи II. Після смерті Миколи II в церкві стався розкол, бо ломбардское духовенство не побажало підкоритися Олександру II, обраному в Римі, і зробило Кадала Пармского антипапой²¹⁸. Генріх же IV, яким ненависне було, посилення папської влади, намагався переконати Папу Олександра відмовитися від тіари, а кардиналів - зібратися в Німеччині для обрання нового первосвященника. Так цей государ і виявився першим, якому довелося випробувати на собі всю тяжкість духовної кари, бо тато скликав в Римі собор і на ньому позбавив Генріха імператорського і королівського гідності²¹⁹. Деякі народи Італії прийняли сторону тата, інші сторону Генріха, - звідси і пішла

²¹⁴ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 142.

²¹⁵ Баренбойл П. Флорентийская утопия: государство как произведение искусства. М.: Издательство ЛУМ, 2012. С. 176

²¹⁶ Краснова И. А. Политическое устройство Флоренции в представлении Джироламо Савонаролы. М.: Наука, 1994. С. 69

²¹⁷ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 144.

²¹⁸ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 147.

²¹⁹ Canaccini Federico. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza. 2019. P. 149

поділ на гвельфів і гібелінів. Генріх, відлучений від церкви, змушений був на вимогу своїх підданих з'явитися в Італію, що і сталося в 1080 р²²⁰

Після цих подій в Італії почалися і тривали ще кілька століть внутрішні конфлікти гвельфів і гібелінів. Але що стосується Флоренції справи в ній перебували трохи по-іншому. Так як найбільших розмах соціально-політичного протистояння під егідою партій гвельфів і гібелінів у Флоренції прийшов лише в 1215 р²²¹. Правда до цього часу Флоренція вела активну зовнішню політику і також у Флоренції відбувалися внутрішні конфлікти, тільки іншого характеру ніж були боротьба гвельфів і гібелінів. Таким чином до 1215 р сформувався ряд зовнішніх і внутрішніх причин, які в наслідку і витекли в початок протистояння гвельфів і гібелінів, яке огорнуло всю Флоренцію²²². Перші достовірні відомості про соціальні конфлікти всередині флорентійського суспільства відносяться до другої половини XI століття. Тоді ще ніщо не віщувало майбутньої величі Флоренції. Вона була скромним містом, менш багатим ніж Сієна і менш значним ніж Лукка. У 1062 р якийсь Джованні Гаульберті очолив рух городян під гаслами церковної реформи. Взимку 1068 р справа дійшла до повстання проти єпископа, звинуваченого городянами в симонії. Папа Олександр II призначив посередником Петра Даміані, який звернувся з посланням до флорентійців²²³. Це послання є основним джерелом тих років. Але про соціальний характер руху по ньому можна судити лише в загальних рисах. Ми дізнаємося що міське населення і духовенство розкололося на дві партії. Але більш серйозне підґрунтя для протистояння в XIII в. Стали події другої половини XII століття. У березні 1177 року як зазвичай відбувалися вибори в консулат і Рада Ста²²⁴. З року в рік в

²²⁰ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 149.

²²¹ Рутенбург В. История Итальянских городов от раннего Средневековья до эпохи Возрождения. СПб. : Наука, 1987. С. 137.

²²² Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 3.

²²³ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 28.

²²⁴ Малиспини Р. Флорентийская история / пер. Дживелегова А. М. : Польза, 1931. С. 122.

них обиралися представники невеликої групи найбільш могутніх дворянських прізвищ, перш за все Уберти. Але в 1177 консулами були обрані особи не належали до верхівки нобілітету. Тоді Уберти і інші прізвища нобілів і пополанов відмовилися коритися новому уряду²²⁵. Хроністи досить невизначено характеризують класову природу конфлікту. Однак ім'я Уберти роз'яснює багато. Сім'я Уберти²²⁶ протягом двох століттям - до і після подій 1177 року - очолювала вкрай революційні і найбільш потужні шари флорентійського дворянства. Без сумніву, саме велика земельна знати підтримувала Уберти і в 1177 пополанов на їхньому боці очевидно було небагато - різного роду клієнтура і поріднилися зі знаттю прізвища. Консули могли спиратися лише на пополанскую маси і нижчі верстви нобілітету²²⁷. Тільки так можна пояснити сенс небагато кривавої і жорстокої збройної боротьби охопила все місто і тривала близько двох років. Первісна боротьба привела до поразки партії Уберти: в 1178 і 1179 роках консулами обираються знову їх противники. Але 1180 року велика знати домагається поступок і Уберти як і прежнее встановлюють контроль над урядом²²⁸. Важко точно пояснити повернення. У повідомленнях хроністів про боротьбу 1177-80 рр. як ми вже зазначили взагалі багато туманного. І тільки якщо поставити їх в зв'язок з історією попередніх і наступних років, вони - в сукупності своїй - набувають великого значення. Віллани завершує розповідь про події 1177 - 1180 рр. наступними словами: «противники примирилися і консулат залишився у владі Уберти але в кінці кінців проте виникли і з'явилися на світ прокляті партії які були потім у Флоренції»²²⁹. Таким чином хроністи прямо вказують на зв'язок подій 1177-1180 рр. з подальшою боротьбою гвельфів і гібелінів у Флоренції.

²²⁵ Малиспини Р. Флорентийская история / пер. Дживелегова А. М. : Польза, 1931. С. 127.

²²⁶ Corso Tarantino. Farinata degli Uberti. Prima Edizione, 2015. P. 23

²²⁷ Raveggi, L'Italia dei Guelfi e Ghibellini. Mondadori. 2009. P. 29

²²⁸ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 186.

²²⁹ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 192.

В кінці XII ст. у Флоренції загострюється боротьба двох ворожих соціальних таборів. Тоді ж противники накреслили на своїх знаменах гвельфський і гібеллінські гасла. Флоренції вже не раз доводилося стикатися з імперією. Ще в 1080 р флорентійці успішно витримали облогу Генріха IV, а незабаром потім билися з імператорським вікарієм Робертом Німецьким. У 1184 році Фрідріх Барбаросса з'явився зі своїми лицарями в Тоскані²³⁰, і Флоренція змушена була відкрити йому ворота. Хроністи розповідають, що нобілі контадо поскаржилися імператору на втрату ними незалежності і замків²³¹. «Нобілі, - пише Стефані, - які мали замки поза містом, журилися, що флорентійці щодня завдавали їм шкоди і захопили у них замки. І тоді імператор порушив обіцянки, [дані] флорентійцям, і не залишив їм поза стінами ніякої юрисдикції ... »²³². Та ж доля спіткала і всі інші комуни Тоскани, крім гібелінської Пізи і Пістойї. Виллани, розповівши, як Фрідріх «позбавив флорентійську комуно всього контадо», зауважує, що «так залишався місто Флоренція без контадо чотири роки», поки імператор не змилювався і не повернув місту юрисдикцію над місцевістю радіусом в 10 миль. Можна припускати, що «милість» була вимушеною²³³. Стефані кидає мимохідь наступну фразу: «проте вони (флорентійці) не повернули замків»²³⁴. Мабуть, імператору було легше оголосити про позбавлення Флоренції контадо, ніж здійснити його на ділі. Однак зіткнення з Барбароссою не минуло безслідно. Досвід знову довів флорентійцям, що вони можуть зберегти свої вольності тільки в рішучої боротьби проти імперії. У 1197 р Флоренція вступає в гвельфський лігу Тоскани. Це було зроблено всупереч волі тата, який не бажав бачити по сусідству з Романьей незалежний і сильний союз тосканських міст. Але флорентійці підняли гвельфський прапор заради своїх власних, а не заради папських інтересів. Великий нобілітету міста і

²³⁰ Giovanna Barbieri. Cangrande paladino dei ghibellini. Arpeggio Libero, 2015. P. 456

²³¹ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 186.

²³² Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 69.

²³³ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 188.

²³⁴ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 71.

контадо, ще 1184 р відкрито зв'язав свої соціальні устремління з імперією, повинен був, звичайно, рішуче виступити проти входження Флоренції в гвельфський лігу²³⁵. І якщо знати не вдалося домогтися свого, - мабуть, управління містом перебувало не в її руках²³⁶.

Для з'ясування внутрішньополітичної ситуації в кінці XII в. дуже важливий дійшов до нас договір 1193 року між Флоренцією і Треббія, підписаний від імені Флоренції представниками. Навколо наведених тут слів виникла ціла наукова література. Найбільш поширена думка (висловлене, зокрема Виллари), що в договорі 1193 р згадуються ремісничі (майбутні «молодші») цехи і що ситуація в місті характеризувалася тоді «тріумфом імператорської і феодальної партії», яка користувалася підтримкою ремісничих низів, які в нагороду були допущені до участі в управлінні. Виллари посилається на те, що глави старших цехів, судячи по одному з попередніх документів, називалися не "rectores", а «consules mercatorum»²³⁷. Але чи можемо ми з достатньою впевненістю судити про назви цехових посад того часу? І головне - встановилася взагалі настільки точна і незмінна термінологія в кінці XII ст., Коли і торгові, і ремісничі цехи ще перебували в процесі становлення, а їх характер і число безперервно змінювалися? Термін «rectores» ніде, крім договору 1193 р по відношенню до цехів не вживається. Наступне дійшла до нас, про цехах відноситься до 1202 р..²³⁸ Тим часом на рубежі XII і XIII ст. починається розквіт саме торгових цехів, в 1193 року вже грає помітну роль Каліман. Під документами 1202 і наступних років стоять підписи купців і міняв а про будь-які зміни внутрішньополітичної ситуації між тисячі сто дев'яносто три і 1202 рр. нам нічого не відомо²³⁹. До того ж між майбутніми «товстими» і «худими» тоді не було різкого протиставлення і

²³⁵ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 173.

²³⁶ Ravaggi, L'Italia dei Guelfi e Ghibellini. Mondadori. 2009. P. 79

²³⁷ Виллари П. Джироламо Савонарола и его время. СПб. : Грядущий день, 1913. С. 233.

²³⁸ Рутенбург В. Титаны Возрождения. СПб.: Наука, 1991. С. 121

²³⁹ Ravaggi, L'Italia dei Guelfi e Ghibellini. Mondadori. 2009. P. 132

тим більше боротьби. Єдиний безперечний висновок, який можна зробити з документа 1193 року і інших сучасних йому пам'ятників, зводиться, на нашу думку, до того, що до кінця XII в. зростає державний вплив пополанов²⁴⁰. Створення подестата вимальовується перед нами саме на цьому тлі і не може розглядатися поза зв'язком з усім напрямком розвитку міста, поза зв'язком з підкоренням контадо і вступом Флоренції в гвельфський лігу. Захоплення влади противниками олігархії Уберти в 1177 сповіщає про початок нової стадії політичної боротьби²⁴¹. Знати ще здатна тимчасово відвойовувати ключові позиції в управлінні, але крізь приватні перипетії боротьби проступає один з основних ознак нового етапу в цілому: пора панування у Флоренції консульської аристократії, великої феодалної знаті мине.

На цьому можна закінчити стислий перелік основних фактів соціальної боротьби в кінці XI і в XII ст. Так вивчивши події XI - першої половини XIII ст.²⁴², Можна зрозуміти що мотиви були засновані аж ніяк не на релігійному ґрунті, як прийнято вважати боротьбу гвельфів і гібелінів. Якщо подивитися протистояння гвельфів і гібелінів в масштабах всієї Італії, то чітко побачимо, що з самого початку протистояння (1080 г.²⁴³), це була боротьба прихильників імператора з одного боку і церкви з іншого боку, тобто гибеллинов і гвельфів.

У той же час хроністи, зокрема Виллани і Малеспіні, кажучи про процес боротьби у Флоренції опосередковано вказують, що боротьба гвельфів і гібелінів саме у Флоренції була заснована виключно на соціально-політичному ґрунті і ніяк не релігійною²⁴⁴.

²⁴⁰ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 10.

²⁴¹ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 98.

²⁴² Ревякина Н. В. Джаноццо Манетти. М.: Наука, 1999. С. 78

²⁴³ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 142.

²⁴⁴ Виллани Д. Новая Хроника / пер. Юсим М. М. : Наука, 1997. С. 170.

Хроністи описуючи події XII-XIII ст. стосуються гвельфів і гібелінів у Флоренції не згадують про якісь релігійні мотиви у тих чи інших учасників конфлікту та навпаки в найдрібніших деталях описані події з політичної і соціальної струми зору. Ми докладно дізнаємося про конфлікти і взаимоотншений між нобілями і пополами, городянами, місцевої знаті і т.д..

Можна стверджувати, що навіть вступ Флоренції в гвельфський лігу було наслідок виключно власних інтересів самих флорентійців. Л. М. Баткин відзначає, що стосується вступ Флоренції в гвельфський лігу у 1197 р. Флоренція вступає в гвельфський лігу Тоскани. Це було зроблено всупереч волі Папи, який не бажав бачити по сусідству з Романьей незалежний і сильний союз тосканських міст. Але флорентійці підняли гвельфський прапор заради своїх власних, а не заради папських інтересів »²⁴⁵.

На думку А. К. Дживелегова, флорентійські пополали коливалися між гвельфами і гібеллінами в залежності від того, кого було вигідніше в даний момент кредитувати - тата чи Фрідріха II²⁴⁶. Таким чином, А. К. Дживелегов замість внутрішніх причин боротьби висуває зовнішні. Соціально-економічне розшарування городян підміняється платоспроможністю імперії і папства.

Стефани отмічаєт, що «швидше за через боротьбу партій сект за владу, ніж через тата або імператора, були охоплені цією ворожнечею душі флорентійців»²⁴⁷. Також Стефани в зв'язку з подіями 40-х років підкреслює, що Гуельфо-гібеллінская ворожнечу викликала швидше боротьбою за владу, ніж підступами імператорів і пап

²⁴⁵ Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 8.

²⁴⁶ Дживелегов А. К. Средневековые города в Западной Европе. СПб.: Книжное дело, 1902. С. 194.

²⁴⁷ Стефани М. Флорентийская хроника / пер. Рыковой Н. СПб. : Наука, 1977. С. 122.

Макьявелли справедливо зауважує, що флорентійці «сподівалися за допомогою церкви зберегти свою свободу, а під владою імператора боялися її втратити»²⁴⁸.

Таким чином, вивчивши думку істориків з цього питання і згадки хроністів, можна зробити цілком природне висновок, що в протистоянні гвельфів і гібелінів не мав місця релігійний мотив боротьби, а лежали виключно соціально-політичні мотиви.

Вивчивши історію битв гвельфів і гібелінів у Флоренції в XIII столітті можна побачити що в більшість флорентійців підтримувала гвельфів, в моменти панування гвельфів гібеліни або масово виганяли з міста, або все закінчувалося кровопролиттям²⁴⁹.

Але незалежно від партій флорентійці завжди прагнули отримати для себе вигоду і найбільше бажали власної безпеки. Цей факт підтверджує Макиавелі в своїй хроніці писавший, що взагалі в міру того, як в Італії зміцнювалося могутність пап і слабшала влада німецьких імператорів, все міста цієї країни досить легко виходили з-під контролю государю. У 1080, за часів Генріха III, коли вся Італія була розділена, - одні тримали сторону тата, а інші імператора, - флорентійці зберігали єдність до 1215 року і підпорядковувалися переможцю, не шукаючи нічого, крім безпеки. Але як в тілі людському, - ніж у старшому віці заволодіває їм хвороба, тим вона небезпечніша і смертельніша, - так і у Флоренції жителі її пізніше інших розділилися на ворогуючі партії, але зате і більше постраждали від цього поділу. Причина перших чвар вельми широко відома, бо про неї багато розповідали Данте і інші письменники. Однак і мені варто коротко розповісти про неї²⁵⁰.

²⁴⁸ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 146.

²⁴⁹ Raveggi, L'Italia dei Guelfi e Ghibellini. Mondadori. 2009. P. 107

²⁵⁰ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 150.

Питанню мотивів флорентійського суспільства під час спалаху соціально-політичного конфлікту у Флоренції серед гвельфів та гібелінів приділяв значну увагу італійський автор Сергіо Сракамелла²⁵¹. Він висловив досинь не традиційну, для хроністів та сучасної історіографії загалом, думку що загалом всі міста Італії під прапорами гвельфів і гібелінів зовсім не мали відношення до прибічників Папи Римського або імператора, а лише захищали та відстоювали інтереси власні та інтереси власних міст. Проте на наш погляд після порівняльного аналізу свідчень хроністів та науковців про характер боротьби у різних містах Італії можна зробити висновок, що конфлікт у Флоренції мав зовсім інший характер ніж у більшості міст Італії, та набув поширення саме на соціальному факторі, а не на зовнішньополітичному.

Рядки «не шукаючи нічого крім безпеки» яскраво свідчать про те чому велика частина населення підтримувала гвельфів. Флорентійців які прагнули до безпеки, мирного і спокійного життя в особі Папи Римського, а значить і в особі гвельфів, виділи більше безпеку ніж в особі імператора.

Отже, гвельфо-гібелінська війна у Флоренції визначається насамперед внутрішніми причинами. Таким чином, внутрішні корені флорентійського гвельфізма тісно перепліталися з особливостями зовнішньополітичної обстановки. У 1215 р. перехід на сторону гвельфів могутнього гібеллінського роду Буондельмонте послужив приводом для чергового загострення боротьби, яким, очевидно, сприяла поява на політичному горизонті фігури енергійного Фрідріха II²⁵², який порушив надії і побоювання, майже забутими після смерті його діда.

²⁵¹ Alfonso Sergio Scaramella. Le guerre tra guelfi e ghibellini. La storia, le battaglie, gli uomini, le armi, le tattiche di guerra, le mappe. Chillemi, 2015. P. 58

²⁵² Ревякина Н. В. Гуманистическое образование в Италии. М.: Российский государственный гуманитарный университет, 1993. С. 234

Висновки

В кінцевому підсумку перемогу здобула партія гвельфів, але, як надалі показала історія, ця подія ніяк не означала завершення соціально політичної боротьби у Флоренції, вона просто набула новий характер.

Боротьба між гвельфами і гібелінами у Флоренції залишила відбиток на всю подальшу історію цього міста. В майбутньому після цих подій всі до єдиного хроністи будуть називати цей час великої смуту Флоренції. Ця боротьба поклала початок довгих соціальних конфліктів у Флоренції, які тривали аж до

кінця XVI ст.. На це прямо вказує Макіавеллі підкреслю²⁵³, що факт поділу партії, що перемогла гвельфів в кінці XIII ст. на білих і чорних і їх подальша боротьба прямо пов'язана з боротьбою гвельфів і гібелінів пройшла чверть століття раніше. Та й в цілому після конфлікту гвельфів і гібелінів значно починає посилюватися соціальні конфлікти серед народу Флоренції. Наприклад постійні конфлікти тих же нобілів і пополанів. Джерела вказують на конфлікти цих двох соціальних груп і до боротьби гвельфів і гібелінів, але все ж в XIV ст .. їх конфлікти набули найбільшого розмаху та загострились в багато разів.

Вивчивши події XI - першої половини XIII ст. , можна зрозуміти, що мотиви були засновані аж ніяк не на релігійному підґрунті, як прийнято вважати боротьбу гвельфів і гібелінів. Якщо подивитися протистояння гвельфів і гібелінів в масштабах всієї Італії, то чітко побачимо, що з самого початку протистояння (1080 г.²⁵⁴), це була боротьба імператора проти церкви, тобто гібелінів проти гвельфів. Слід сказати, що до боротьби гвельфів і гібелінів у Флоренції слід підходити з різних точок зору. Необхідно враховувати особливості і час написання тих чи інших джерел, а також зіставляти їх один з одним щоб сформувати повну картину подій XII- XIII ст. у Флоренції і у всій Італії в цілому. Виходячи з роботи видно, що практично всі вчені, які займалися вивченням даного питання мають різні точки зору щодо проблеми боротьби. Це пояснюється різними підходами тих чи інших авторів, які необхідно враховувати, до питання: з соціальної або політичної точки зору, в рамках всієї Італії, або тільки Флоренції, періоду дослідження і т.д.. Однак, що стосується джерел, то в цілому хроністи займають єдині позиції щодо тих чи інших питань, що стосуються боротьби двох партій у Флоренції.

²⁵³ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 249.

²⁵⁴ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 142.

Постійні поява нових політичних і соціальних груп у Флоренції, таких як білі і чорні гвельфів, товсті і худі, доводять, що боротьба гвельфів і гібелінів була лише першим таким прецедентом який поклав початок подальшим. Слід зазначити, що Рутенбург В. І. відзначав, що таких масштабних і кривавих конфліктів як боротьба гвельфів і гібелінів у Флоренції більше не було²⁵⁵.

Таким чином, вивчивши думку науковців з цього питання і згадки хроністів, можна зробити висновок, що в протистоянні гвельфів і гібелінів саме у Флоренції не мав місця релігійний мотив боротьби, а лежали виключно соціально-політичні мотиви. Вивчивши історію битв гвельфів і гібелінів у Флоренції в XIII столітті можна побачити, що в більшість флорентійців підтримувала гвельфів, в моменти панування гвельфів, гібеліни або масово виганяли з міста, або все закінчувалося кровопролиттям.

Але незалежно від партій флорентійці завжди прагнули отримати для себе вигоду і найбільше бажали власної безпеки. Цей факт підтверджує Макиавеллі в своїй хроніці пишучи, що взагалі в міру того, як в Італії зміцнювалося могутність пап і слабшала влада німецьких імператорів, всі міста цієї країни досить легко виходили з-під контролю государю. У 1080, за часів Генріха III, коли вся Італія була розділена, - одні тримали сторону тата, а інші імператора, - флорентійці зберігали єдність до 1215 року і підпорядковувалися переможцю, не шукаючи нічого, крім безпеки. Але як в тілі людському, - ніж у старшому віці заволодіває їм хвороба, тим вона небезпечніша і смертельніша, - так і у Флоренції жителі її пізніше інших розділилися на ворогуючі партії, але зате і більше постраждали від цього поділу. Причина перших чвар вельми широко відома, бо про неї багато розповідали Данте і інші письменники.²⁵⁶

²⁵⁵ Рутенбург В. Итальянские коммуны во Флоренции в 14 веке. СПб. : Издательство Академии наук СССР, 1951. С. 112.

²⁵⁶ Макиавелли Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 150.

Отже, гвельфо-гібелінська війна у Флоренції визначалася насамперед внутрішніми причинами. Таким чином, внутрішні корені флорентійського гвельфізма тісно перепліталися з особливостями зовнішньополітичної обстановки. У 1215 р. перехід на сторону гвельфів могутнього гібелінського роду Буондельмонте послужив приводом для чергового загострення боротьби, яким, очевидно, сприяла поява на політичному горизонті фігури енергійного Фрідріха II, який порушив надії і побоювання, майже забутими після смерті його діда.

Досить важливим періодом в історії Флоренції стає квітень 1267 р. Говорячи умовно, цією датою можна позначити кінець довгого, що тривав століттями періоду політичної боротьби, сутність якого ми спробували з'ясувати в цій роботі. З одного боку, - велика земельна знати. З іншого боку, - купці, ремісники і дрібне дворянство, більш тісно, ніж велика знати, пов'язане з міською економікою, яка втягнула навіть в значній своїй частині в торгівлю, підприємництво і банківська справа (особливо з початку XII ст.). Це - загальні контури розстановки соціальних сил. З плином часу з'являлися нові риси обумовлені економічним розвитком міста; кожен з двох ворожих таборів зазнавав помітні внутрішні зміни, які дали нам можливість намітити всередині розглянутого періоду певні етапи. Але всі вони - етапи одного періоду. Бо, поки гібеллінська знати залишалася найнебезпечнішим ворогом флорентійських пополанов і дрібних нобілів, гвельфський блок продовжував існувати. Хоча до середини XIII століття посилившись пополани беруть владу в свої руки завдаючи тим самим удар всьому нобілітету, хоча ужо 1250 р руйнування гвельфський будинків-веж сповістило про відкрити і гострій боротьбі всередині гвельфського табору між дворянством і пополанами, однак гібелінська небезпека все ще грізно маячила на політичному горизонті, владно вимагаючи єднання всіх антигібеллінських сил. І гвельфський блок зберігався, незважаючи на потужне відцентрове тиск.

Таким чином, шість років похмурого гібеллінське панування, важко що вразила і пополанов, і дрібне дворянство, пояснюють цю загадку. Але в 1267 р. гібеліни назавжди були вигнані з міста, а в наступному році битва при Тальякоццо покінчила з віковими посяганнями Гогенштауфенов на незалежність Флоренції і позбавила гібеллинов найважливішою опори. Відтепер вони завжди будуть другорядним фактором флорентійської історії. Тим самим була знищена основа гвельфський блоку. І він негайно розпався під напором класових протиріч, що утворилися в ньому протягом попередніх десятиліть. «Цей розбрат, - каже Макиавеллі, залишався прихованим, поки гібеліни вселяли страх, але, як тільки вони були приборкані, виявив свою силу». Пополами дочекалися торжества над великою феодальною знаттю, над гібеллинами, але тепер їм стояли довгі роки боротьби з іншою фракцією феодального класу - з гвельфським дворянством²⁵⁷. Ось чому вступ до міста французького загону під командуванням ясновельможного Гвідо ді Монфора знаменувало початок нового великого періоду в історії Флоренції²⁵⁸. Так підійшли до кінця основні етапи боротьби гвельфів і гібелінів у Флоренції. В кінцевому підсумку перемогу здобула партія гвельфів, але, як надалі покаже історія, ця подія ніяк не означало завершення соціально політичної боротьби у Флоренції, вона просто придбала новий характер.

На завершення даної роботи слід підвести підсумок і сказати, що в ході роботи ми визначили основні внутрішні та зовнішні причини боротьби гвельфів і гібелінів у Флоренції, були розкрито перебіг основних подій, а також наслідки протистояння. Значною мірою був розкритий соціальний фактор конфлікту і як можна бачити в самій роботі в більшій мірі в соціальному факторі полягала суть протистояння гвельфів та гібелінів саме у Флоренції.

²⁵⁷ Макиавеллі Н. История Флоренции / пер. Муравьевой Г. М. : Издательство «Э», 2016. С. 244.

²⁵⁸ Баткин Л. Гвельфы и гібеллины во Флоренции. М. : Наука, 1959. С. 26.

У роботі були проаналізовані рушійні мотиви населення Флоренції підтримувати ту чи іншу партію. І знову при розгляді даної проблеми можна було простежити соціально-політичний фактор, який підштовхнув населення Флоренції приймати участь в бойових дії і підтримувати гвельфів або гібеллинов. Були встановлені і розкриті причини вступу Флоренції в гвельфський табір та лігу, що відіграло велике значення на подальший розвиток ходу подій конфлікту у Флоренції.

На закінчення слід сказати, що протистояння гвельфів і гібелінів у Флоренції відклало величезний відбиток для історії Флоренції в цілому. Криваві протистояння на вулицях Флоренції, що відбувалися в XIII столітті, між двома партіями стали однією з найзапекліших і кривавих періодів у Флоренції і як наслідок за час боротьби був сформований фундамент на якому в подальшому будувалися соціально-політичні відносини в місті.

Список використаних джерел та літератури

1. Бонаккорсо П. Хроника / Перевод Гуковской З. СПб.: Наука, 1972. 252 с.
2. Веллуті Д. Хроника Флоренции / Перевод Рыковой Н. М.: Наука, 1972. 318 с.
3. Виллани Д. Новая Хроника / Перевод Юсим М. М.: Наука, 1997. 422 с.

4. Гвиччардини Ф. Сочинения / Перевод Фельдштейна М. М.: Академия, 1934. 550 с.
5. Данте А. Божественная комедия / Перевод Минаевой Д. М.: Издательство «Э», 2016. 636 с.
6. Данте А. Монархия / Перевод Зубова В. М.: «КАНОН-пресс-Ц». 194 с.
7. Дино Компаньи Флорентийская Хроника / Перевод Ямпольской А. М.: Литературный институт им. А. М. Горького, 2007. 331 с.
8. Макиавелли Н. История Флоренции / Перевод Муравьевой Г. М.: Издательство «Э», 2016. 459 с.
9. Малиспини Р. Флорентийская история / Перевод Дживелегова А. М.: Польза, 1931. 196 с.
10. Стефани М. Флорентийская хроника / Перевод Рыковой Н. СПб.: Наука, 1977. 283 с.
11. Баренбойм П. Флорентийская утопия: государство как произведение искусства. М.: Издательство ЛУМ, 2012. 288 с.
12. Баткин Л. Возобновление истории: Размышления о политике и культуре. М.: Наука, 1991. 26 с.
13. Баткин Л. Гвельфы и гибеллины во Флоренции. М.: Наука, 1959. 28 с.
14. Баткин Л. Данте и его время. Поэт и политика. М.: Наука, 1965. 195 с.
15. Баткин Л. Итальянское возрождение: Проблемы и люди. М.: Российский государственный гуманитарный университет, 1995. 448 с.
16. Баткин Л. О сущности противостояния гвельфов и гибеллинов в Италии. М.: Наука, 1959. 46 с.

17. Виллари П. Джироламо Савонарола и его время. СПб.: Грядущий день, 1913. 389 с.
18. Гуковский М. А. Итальянское Возрождение, Л.: ЛГУ, 1947. 624 с.
19. Гуковский М. А. Леонардо да Винчи, Л.: АН СССР, 1967. 846 с.
20. Гуковский М. А. Рождение и гибель итальянского Возрождения, Л.: Владос, 1964. 588 с.
21. Дживелегов А. К. Городская община в средние века. М.: Книжное дело, 1911. 186 с.
22. Дживелегов А.К. Данте Алигьери. М.: Журнально-газетное объединение, 1933. 176 с.
23. Дживелегов А.К. Итальянская народная комедия. М.: Издательство Академии Наук СССР, 1954. 298 с.
24. Дживелегов А.К. Начало Итальянского возрождения. М.: Польза, 1908. 218 с.
25. Дживелегов А. К. Очерки итальянского Возрождения. М.: Терра, 1929. 352 с.
26. Дживелегов А. К. Средневековые города в Западной Европе. СПб.: Акц. общ. «Брокгауз-Ефрон», 1912 248 с.
27. Дитякин В. И. Исследования по социально-экономической истории Италии позднего средневековья. Казань: Терра, 1925–1926. 93 с.
28. Дорофеев С.И. (отв. ред.) История Италии. В 3-х томах. Том 3. М.: Наука, 1971. 546 с.
29. Котельникова Л. Итальянское крестьянство и город в 11-14 вв.. М.: Наука, 1967. 366 с. 149 с.
30. Краснова И. А. Политическое устройство Флоренции в представлении Джироламо Савонаролы. М.: Наука, 1994. 137 с.

31. Мизиано К.Ф. (отв. ред.) История Италии. В 3-х томах. Том 2 М.: Наука, 1970. 616 с.
32. Ревякина Н. В. Гуманистическое образование в Италии. М.: Российский государственный гуманитарный университет, 1993. 364 с.
33. Ревякина Н. В. Джаноццо Манетти. М.: Наука, 1999. 122 с.
34. Ревякина Н. В. Итальянский гуманизм эпохи Возрождения. Саратов: Издательство Саратовского Университета, 1988. 190 с.
35. Ревякина Н. В. Образ человека в зеркале гуманизма. М.: УРАО, 1999. 402 с.
36. Ревякина Н. В. Средневековый город. Саратов: Наука, 1998. 446 с.
37. Рутенбург В. Великий итальянский атеист Ванини. М.: Издательство Академии наук СССР, 1959. 131 с.
38. Рутенбург В. Из истории трудящихся масс Италии. М.: Знание, 1959. 50 с.
39. Рутенбург В. История Итальянских городов от раннего Средневековья до эпохи Возрождения. СПб.: Наука, 1987. 177 с.
40. Рутенбург В. Италия и Европа накануне нового времени: очерки. СПб.: Наука, 1974. 324 с.
41. Рутенбург В. Итальянские коммуны во Флоренции в 14 веке. СПб.: Издательство Академии наук СССР, 1951. 234 с.
42. Рутенбург В. И. Кампанелла. Л.: Наука, 1956. 303 с.
43. Рутенбург В. И. Налогообложение и общественный кредит Флоренции XII — XV вв. СПб.: Издательство Академии наук СССР, 1951.
44. Рутенбург В. Очерк из истории раннего капитализма в Италии. СПб.: Издательство Академии наук СССР, 1951. 291 с.

45. Рутенбург В. Титаны Возрождения. СПб.: Наука, 1991. 153 с.
46. Сказкин С.Д. (отв. ред.) История Италии. В 3-х томах. Том 1. М.: Наука, 1970. 588 с.
47. Тарле Е. В. Италии в средние века. М.: Едиториал УРСС, 2003. 367 с.
48. Татаринов В. Грозный вулкан вдохновения. М.: Издательство «Э», 2017. 18 с.
49. Тимченко В. Место знати и рыцарства в городской сфере Флоренции 13-15 веков. М.: Терра, 2013. 23 с.
50. Фунт И. Гвельфы и гибеллины. М.: Издательство «Э», 2015. 157 с.
51. Aldo A. Settia. Battaglie medievali. Il Mulino, 2020. 360 p.
52. Alberto Peruffo. La battaglia di Cortenuova: del 1237 e le ultime battaglie della Lega Lombarda. Luca Cristini Editore, 2019. 80 p.
53. Alberto Peruffo. la battaglia di Desio 1277: L'ascesa dei Visconti e la sconfitta dei Torriani. Luca Cristini Editore, 2019. 86 p.
54. Alessandro Barbero. Dante. Laterza, 2020. 361 p.
55. Alfonso Sergio Scaramella. Le guerre tra guelfi e ghibellini. La storia, le battaglie, gli uomini, le armi, le tattiche di guerra, le mappe. Chillemi, 2015. 74 p.
56. Andrea Petrioli. 1216. Firenze al tempo dei guelfi e ghibellini. Sarnus, 2018. 160 p.
57. Balestracci Duccio. La battaglia di Montaperti. Laterza, 2017. 242 p.
58. Canaccini Federico. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza, 2019. 172 p.
59. Corso Tarantino. Farinata degli Uberti. Prima Edizione, 2015. 48 p.
60. Duccio Balestracci. La battaglia di Montaperti. Laterza, 2019. 241 p.
61. Federico Canaccini. 1268. La battaglia di Tagliacozzo. Laterza, 2019. 172 p.
62. Giovanna Barbieri. Cangrande paladino dei ghibellini. Arpeggio Libero, 2015. 456 p.

63. Giovanna Barbieri . il Ghibellin fuggiasco: Dante e Cangrande della Scala. Independently published, 2020. 374 p.
64. Kelly De Vries. La battaglia di Campaldino 1289. Dante, Firenze e la contesa tra Comuni. LEG Edizioni, 2019. 133 p.
65. Marco Gentile. Guelfi e ghibellini nell'Italia del Rinascimento. Viella, 2005. 705 p.
66. Paolo Grillo. La falsa inimicizia. Guelfi e ghibellini nell'Italia del Duecento. Salerno, 2018. 168 p.
67. Paolo Grillo. L'Aquila e il giglio. 1266: la battaglia di Benevento. Salerno, 2015. 132 p.
68. Paolo Grillo. Le guerre del Barbarossa. I comuni contro l'imperatore. Laterza, 2018. 276 p.
69. Pierluigi Romeo. La battaglia di Montaperti vol. 1: Storia e cronaca di una battaglia del duecento. Luca Cristini Editore, 2019. 90 p.
70. Pierluigi Romeo. La battaglia di Montaperti vol. 2: Storia e cronaca di una battaglia del duecento. Luca Cristini Editore, 2019. 98 p.
71. Raveggi, L'Italia dei Guelfi e Ghibellini. Mondadori, 2009. 162 p.
72. Raveggi, Tarassi, Medici, Parenti, Ghibellini, Guelfi e Popolo Grasso. La Nuova Italia, 1978. 408 p.
73. Riccardo Nencini. La battaglia. Guelfi e ghibellini a Campaldino nel sabato di san Barnaba. Mauro Pagliai Editore, 2015. 264 p.
74. Riccardo Brusagli. "...colui che la difesi a viso aperto". Farinata degli Uberti e Firenze tra Empoli e l'Inferno nel X Canto della Divina Commedia di Dante Alighieri. Laterza, 2016. 48 p.
75. Rosa Maria. Dessì, Guelfi e Ghibellini, prima e dopo la battaglia di Montaperti(1246-1358). Siena, 2011. 219 p.

Резюме

Зінов'єв А. О.

Гвельфи та гібеліни у Флоренції 1080-1304 рр.

Протистояння гвельфів і гібелінів стали однією з найзапекліших і кривавих періодів у Флоренції. Дана робота розвиває та продовжує дослідження проблеми протистояння гвельфів та гібелінів у Флоренції з точки зору економічних, соціальних та політичних мотивів флорентійського суспільства підтримувати ту чи іншу сторону, а не як конфлікт прибічників Папи Римського проти прибічників імператора.

Zinoviev A.A.

Guelphs and ghibellines in Florence 1080-1304 gg.

The confrontation of guelphs and ghibellines became one of the most convenient and bloody periods in Florence. This work develops and continues to study the problem of confronting guelphs and ghibellines in Florence in terms of economic, social and political motives of Florentine society to maintain one or another, and not as a conflict of supporters of the Pope against the supporters of the emperor.